

Posebnost karnevala u Hrvatskoj - primjer karnevala u Rijeci

Petričević, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:195357>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Sveučilišni interdisciplinarni studij
Kulturna i turizam

MARTINA PETRIČEVIĆ

**POSEBNOSTI KARNEVALA U HRVATSKOJ – PRIMJER
KARNEVALA U RIJECI**

Završni rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Sveučilišni interdisciplinarni studij
Kulturna i turizam

MARTINA PETRIČEVIĆ

**POSEBNOSTI KARNEVALA U HRVATSKOJ – PRIMJER
KARNEVALA U RIJECI**

Završni rad

Matični broj studenta: 239 - KT, izvanredni student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Estetika komunikacije

Mentor: dr.sc. Fulvio Šuran

Pula, lipanj 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD	5
1.1. Svrha i ciljevi	6
1.2. Hipoteze	7
1.3. Metode rada.....	7
2. RAZVOJ KARNEVALA KROZ VRIJEME I PROSTOR	8
2.1. Tipologija europskih karnevala	11
2.2. Federacija europskih karnevalskih gradova	12
3. TEORETSKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU KARNEVALA I POKLADNIH OBIČAJA	14
3.1. Kulturno povijesni aspekt.....	15
3.2. Psihološki aspekt	16
3.3. Religiozni aspekt	17
3.4. Sociološki aspekt.....	18
3.5. Estetski aspekt	19
4. KARNEVALI U HRVATSKOJ.....	21
4.1. Najznačajniji hrvatski karnevali	22
4.2. Karneval u Rijeci kroz prošlost.....	27
4.2. Karneval u Rijeci danas.....	29
5. KARNEVAL U VENECIJI.....	35
5.1. Povijest karnevala u Veneciji	35
5.2. Sadašnjost karnevala u Veneciji.....	38
6. ANALIZA UTJECAJA RAZVOJA KARNEVALA NA RAZVOJ TURIZMA U GRADU RIJEKA	41
6.1. Ciljevi turizma Rijeke i regije	41
6.2. Usporedba dvaju karnevala i njihovog utjecaja na turizam	43
6.3. Swot analiza Riječkog karnevala	45
7. ZAKLJUČAK.....	48
8. LITERATURA I IZVORI.....	50
POPIS SLIKA.....	52

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Martina Petričević, kandidat za prvostupnika Kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima, te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, 29. 6. 2015.

1. UVOD

Veljača je tradicionalno vrijeme poklada (ili maskenbala, mesopusta, fašnika,...), kako se ponegdje kod nas naziva. Ti su dani obilježeni šarenilom i dobrom zabavom. To je mjesec u kojem se možemo pretvoriti u što god želimo, a da nas pritom nitko ne smatra čudnim. Vrijeme šala i maskenbala opjevano je u mnogim popularnim pjesmama, koje veličaju mogućnost da se na površinu iznesu najluđe maštarije ljudskog uma.

Povijesno gledano počeci karnevalskih običaja datiraju još iz poganskih vremena kada su na taj način, ljudi pod maskama i uz mnogo vike, zvonjave, šuškanja i galame, tjerali zle sile. Karnevalski običaji slični suvremenima svoje korijene imaju u kršćanstvu. U 9. stoljeću, u vrijeme pape Grgura Velikog, propisana je mjera kojom se u ponedjeljak i utorak uoči Čiste srijede ili Pepelnice, posti. Nedjelja koja je prethodila Čistoj srijedi nazvana je bezmesnom, a narod ju je pojednostavljeno nazvao karneval ili mesopust. Stotine godina poslije, post je zamijenjen teškom hranom, pićem i zabavom u kojoj je sve dopušteno.¹

Premda podsjeća na neke svetkovine iz doba starog Rima, poput saturnalija (od 17. do 23. prosinca prema našem kalendaru), kojima se u nizu razuzdanih zabava zazivala sreća za proljetne poljodjelske radove, karneval kakvim ga danas znamo, nastao je u srednjem vijeku.²

Gdje god bili, karnevali su uvijek puni plesa, vesele glazbe, šarenih maska i puno zabave. Često nismo ni svjesni hrvatskih aduta, kada se spominje karneval, većina pomisli na Rio de Janeiro, ali poznati tradicionalni karnevali se slave posvuda u Hrvatskoj, premda nekako iz prosjeka viri Riječki karneval.

Pokladne svečanosti u Hrvata su različite po sadržaju, kostimima i manifestacijskim oblicima. Vrlo su živahne u Hrvatskom zagorju i Međimurju, u Istri i priobalju, a najslabije u planinskom području, vjerojatno zbog nepogodnih vremenskih prilika. Gradske i seoske svečanosti se razlikuju, jer im je i porijeklo različito.

¹ Lozica, I. (1997.): Hrvatski karnevali. Zagreb: Golden marketing.

² Lozica, I. (1997.): op.cit.

Rijeka svoj karneval slavi već od 16. stoljeća. Riječko fašničko ludilo započinje već mjeseca siječnja, podizanjem karnevalske zastave. Riječki karneval dio je kulturne povijesti Hrvatske. Već cijelo stoljeće ističe se kao posebno doba ludovanja i opuštanja. Bogatim zabavnim, sportskim i kulturnim programom zadovoljio je sve uzraste. Vrhunac karnevala su maskirane povorke koje prolaze centrom grada, zadnje nedjelje prije Pepelnice. U karnevalu svake godine sudjeluju povorke iz raznih krajeva Hrvatske i inozemstva.

Karnevalski običaji grada Rijeke baština su europskoga građanskog karnevala, poput onog u Talijana ili Njemaca, s elementima folkloru i slavenske mitologije, ili obrnuto. Pravo bogatstvo mesopusnih običaja živi u folkloru seoskih sredina riječkog predgrađa. Izdvojiti možemo zvončare kao najistaknutiju skupinu.

Nedaleko od Rijeke, u Italiji, još jedan poznati je karneval. Karneval u Veneciji vjerojatno je jedan od najpoznatijih svjetskih karnevala. Venecija, grad na vodi, grad bogate povijesti i neponovljive arhitekture. Mjesto gdje se susreću gotika, renesansa i barok. Tradicija karnevala Veneciji stara je više od 800 godina. Počeci karnevala datiraju iz godine 1162. , kada su na taj način slavili svoju vojnu pobjedu nad oglejskim patrijarhom. Ispočetka je karneval trajao gotovo dva mjeseca, sve od 26. prosinca do pepelnice. Srce venecijanskog karnevala su akrobati i zbog njih već odavno brojni turisti posjećuju Veneciju za vrijeme karnevala. Maske današnjeg karnevala u Veneciji još uvijek su slične onima iz 18., 19., i 20. stoljeća. Venecija je pored Ria de Janeiro grad sa najpoznatijim karnevalom. Posjet venecijanskog karnevala poseban je događaj, svakako vrijedan oglada.

1.1. Svrha i ciljevi

Svrha završnog rada je analiza uloge i značenja karnevalskih događanja u Hrvatskoj kroz vrijeme te usporedba sa karnevalskim događanjima u Veneciji. Želimo dokazati kako karnevalsko događanje u gradu može imati veliki utjecaj na razvoj turizma. Iz godine u godinu karnevalsko događanje u Rijeci se širi i dobija na značenju. Završni rad ima prvenstveno teoretski značaj, ali kroz analizu Riječkog i Venecijanskog karnevala dobiva i analitički značaj.

Ciljevi završnog rada su:

- analiza razvoja karnevala kroz povijest,
- analiza maske i baštinske vrijednosti maske,
- analiza karnevala kroz psihološki, religiozni, sociološki, estetski i kulturno povijesni aspekt,
- analiza Riječkog karnevala,
- analiza karnevala u Veneciji,
- analiza utjecaja karnevala na razvoj turizma u Rijeci.

1.2. Hipoteze

Slijedom navedenih ciljeva završnog rada postavljene su sljedeće hipoteze:

- Karnevali u Hrvatskoj ne gube na značenju, suprotno svake godine posjećuje ih sve više i više posjetitelja.
- Maske imaju veliku kulturno baštinsku vrijednost. Još uvijek se u njima vidi utjecaj tradicije, prevladavaju tradicionalne maske.
- Riječki karneval ima kraću tradiciju od karnevala u Veneciji i daleko je manji od venecijanskog.
- Sa daljnjim razvojem karnevalskog događanja u Rijeci najviše bi profitirao turizam.

1.3. Metode rada

Za postizanje postavljenih ciljeva i dokazivanje postavljenih hipoteza koristit će se metode primjerene istraživanjima u društvenim znanostima. Stoga će se pri obradi navedenog problema primijeniti sljedeće znanstvene metode: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, metoda dokazivanja i opovrgavanja, metoda klasifikacije, metoda deskripcije, metoda kompilacije i komparativna metoda.

2. RAZVOJ KARNEVALA KROZ VRIJEME I PROSTOR

Maska je vrlo zanimljiv fenomen koji postoji u povijesti čovječanstva sve od prapovijesti do danas. U različitim razdobljima, pod raznim vladarima postojala je i različna funkcija maskiranja u ljudskom životu. Neka su razdoblja maskiranje podržavala, a u drugim bilo je potisnuto sa strane. Iz tog razloga, u uvodnom dijelu kratko ćemo analizirati povijesni razvoj maske i neke od stavova prema maskiranju kroz vrijeme i prostor.³

Sukladno etnološkom interpretacijom najstarijim likom maskiranca smatra se "Čarobnjak" (vidi slika 1.) oslikan na stijeni pećine u Pirinejima iz kamenog doba, star 20.000 godina ili više. Zatim, u neolitu, kada se čovjek počinje baviti poljoprivredom i stočarstvom razvijene su maske koje prema mašti predstavljaju duhove prirode i duhove preminulih predaka i imaju posebne ovlasti koje mogu utjecati na život na Zemlji.

Slika 1.: Čarobnjak – lik prvog maskiranca

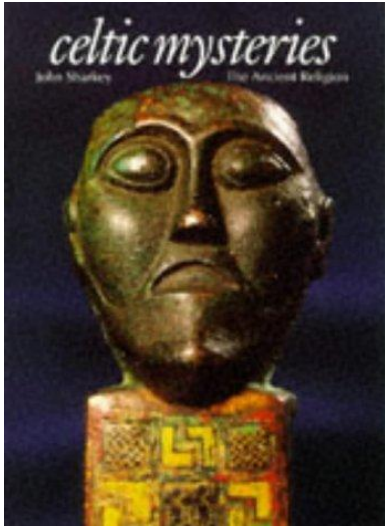
Izvor: <http://www.akg-images.co.uk/customer/london/gallery/archaeology/prehistory.html>

U stoljećima prije Krista, svjedoci smo kulturama (vinčanska, keltskomikenska, ilirska, Hallstatt kultura i Etruščanska i Keltska), kod kojih su arheolozi pronašli ostatke koji svjedoče o maskiranju čovjeka. Od Keltska-mikenske kulture (2000 prije Krista) dolaze poznate pogrebne maske (vidi slika 2.), a kasnije su također nađene u etruščanskim grobovima. Iz tog

³ Kuret. N. (1984.): K fenomenologiji maske: nekaj vidikov. Ljubljana: Institut za slovansko narodopisje.

razdoblja, prema etnologima, poznate su tipične životinjske maske u obliku medvjede glave, ovna, bika, zeca, jelena ili ptice. Zatim, kod Rimljana možemo pretpostaviti da su rijetki od njihovih blagdana održani bez maskiranja i da su to bili više zabavniji nego kulturni blagdani.⁴

Slika 2.: Keltska pogrebna maska

Izvor: <http://forum.krstarica.com/showthread.php/479110-Margumski-natpis/page3>

Zatim dolazi kršćanska crkva, koja je u svojim ranim danima maskiranje osuđivala i napadala pa je stoga bilo zabranjeno. U kršćanstvu, barem u zapadnoj Europi, kulturne maske kad nemaju više svoju funkciju, izgubile su svoje značenje. U poganstvu, čovjek se okreće prema božanstvu i maska mu je kod toga pomogla. O maskama iz tog razdoblja ne znamo puno, znamo samo ono što je predstavljeno kao kultura gradskog stanovništva. Malo ili ništa ne zna se o kulturi na selu. Od 12. stoljeća, znamo da je maskiranje dvorsko-feudalno-buržoaski i patricijska pojava koja više nije vezana za obrede, već predstavlja samo zabavu za domaće stanovništvo. U vrijeme poklada, oni vole organizirati igre i kostimirane viteške turnire. U Italiji je vrlo brzo razvijen karneval u Veneciji u 11. stoljeću. Karneval je proveden u svim većim gradovima u Italiji, kasnije se njegova ideja proširila diljem svijeta. Nositelji tih karnevala su vladari svojih bogatih patricija i građana.⁵

⁴ Kuret. N. (1984.): op.cit.

⁵ Kuret. N. (1984.): op.cit.

Slika 3.: Venecijanske maske

Izvor: <http://www.blog.hr/print/?id=1620678956>

U srednjem vijeku, svjedoci smo razvoja gradova, trgovine i trgova, gdje su kultne maske gubile svoj smisao. Najistaknutije srednjovjekovne maske su "schembarti" u Nürnbergu, u godinama 1449 do 1539. To je privilegij ceha mesara. Blizu nas, u Sloveniji u Ptujju isto tako je dokumentiran «mesni maskenbal», koji je zabranjen u 1610 od strane reformacijske komisije. Reformacija je odbijala, ograničavala, a i zabranjivala maskiranje. Ove stvari su od posebnog značaja samo za život u gradovima, a tradicija na selu živjela je dalje. Potkraj 19. st. znanost se počinje baviti s maskama, ali pravi je procvat doživjela u 20. stoljeću.⁶

Današnji pokladni običaji se oslanjaju na dvostruku tradiciju. Jedna vuče porijeklo u prastarim kultovima animizma i totemizma, dok je druga novijeg datuma, osobito razvijena u građanskom društvu. Ovamo dolaze utjecaji iz europskoga kulturnoga kruga, koji je opet primao sadržaje iz šireg azijskog područja. Pokladni običaji padaju u vrijeme zimskog solsticija. To je doba kada dan postaje duži, a sunčev sjaj i toplina jači, početak rađanja novog života prirode. Pokladni običaji imaju dakle apotropijsko značenje zaštite od zlih sila, oni su magičan čin da se te sile pobijede i stave u službu čovjeka. Smisao i simbol pokladnih običaja je u prizivanju plodnosti, zatim u očišćenju grijeha i konačno u pobjedi nad zlim silama.⁷

Tradicionalno su se prerašavali isključivo muškarci. Tek pod utjecajem građanskih pokladnih običaja počele su se prerašavati i žene i djeca. Osnovna karakteristika pokladnih likova je

⁶ Kuret. N. (1984.): op.cit.

⁷ Kuret. N. (1984.): op.cit.

njihova grotesknost, koja proizlazi iz načina odijevanja i oblikovanja maski. Materijal od kojeg su bile izrađene maske je najčešće drvo.

Povijesni presjek razvoja maski i maskiranja nam je pokazao da je razumijevanje maske kao kulta završilo, a danas sve više maskiranje postaje samo zabava. Međutim, maske su zadržale barem svoj drevni utjecaj koji se danas mjeri samo u količini zabave. Karneval je vrijeme kada se ljudi maskiraju u različite povijesne, suvremene, fantazijske likove. Pokažu se na karnevalskim plesovima i raznim proslavama. Neki likovi potone u zaborav već iduće godine, dok se drugi uspiju zadržati nekoliko godina.⁸

2.1. Tipologija europskih karnevala

Karneval svoje korjene vuče iz poganskih običaja i povezan je s proslavom dolaska proljeća. Tradicionalno, namjera mu je bila izokrenuti ustaljeni društveni poredak i barem nakratko zamijeniti postojeće uloge. I bogati i siromašni mogli su, u sigurnosti maski, uživati u razuzdanostima koje su pratile karneval.

Svaki je karneval doživljaj za sebe, pa se s toga europski karnevali mogu klasificirati u čak 9 različitih tipova. Prema Henryu F. M. van der Kroonu, predsjedniku Federacije Europskih Karnevalskih Gradova (FECC) to su:⁹

- **Poranjski karnevali** (Zapadna Njemačka, Istočna Nizozemska, Belgija), sa bogatom karnevalskom tradicijom i Princom karnevala, gardom, kraljevskim kućanstvima i mnogo parade,
- **Burgundski karnevali** (Nizozemska) u kojima su svi jednaki i svatko je jednako obučen,
- **Mi-Carame** (Luksemburg, Francuska, Valonija),
- **Guggenmusik karnevali** (Švicarska, Lihtenštajn), kakofonija prekrasno obučenih glazbenih bendova s glavnim gradovima Baselom, Zurichom, Wintherturom i Vaduzom,
- **Alemanic karnevali** u Južnoj Njemačkoj,

⁸ Kuret. N. (1984.): op.cit.

⁹ FECC. (2015.): Online: <http://www.carnivalcities.com/>. 20.4.2015.

- **Balkanski folkloristički karnevali** u kojima sudjeluju maskirani sudionici poput Zvončara (Hrvatska), Kurent (Slovenija), Gyros (Grčka), Kukeri i Surjakari (Bugarska/Makedonija) gdje svi ovi sudionici nose zavezana zvonca. U Južnoj Poljskoj, Mađarskoj i Slovačkoj postoje varijante maski bez zvonaca a folklorna tradicija može se pronaći i u austrijskom Grazu,
- **Samba karnevali/Karipski karnevali** : Samba karnevali na Kanarskim otocima, u Portugalu, Madeiri, Finskoj i Švedskoj. Dva najveća ulična festivala u Europi, Karipski festival inspiriran Brazilskim festivalom i sličnim američkim utjecajima, su Londonski Notthing Hill karneval i Caribbean Summer karneval u Rotterdamu,
- **Mediterranski karnevali** (poznati po karnevalskim vozilima – platformama) na Malti, u Italiji (Viareggio), Cipru, Francuskoj (Nica), Rijeci, Samoboru, Španjolskoj,
- **Novi karnevali i Ljetni karnevali** koji se pojavljuju i na jadranskoj obali.

2.2. Federacija europskih karnevalskih gradova

FECC je osnovana 1980 i registrirana je na Općinskom sudu u Luksemburgu. FECC je otvorena za sljedeće kategorije:¹⁰

- Javna tijela (općine, nacionalne umjetničke komisije i sl.),
- Stručne organizacije,
- Amaterske organizacije,

Slika 4.: Logo organizacije FECC

Izvor: FECC. (2013.)

¹⁰ FECC. (2015.): op.cit.

Struktura FECC je kako slijedi:¹¹

- Međunarodna Glavna skupština,
- Predsjedništvo / Upravni odbor (formirana od strane nacionalnih predsjednika ili predstavnika)
- Međunarodni Izvršni odbor,
- Odbor za reviziju,
- Savjetniški odbor formiran od strane bivših članova uprave i istaknutih osoba.

Ciljevi djelovanja su:¹²

- Razmjena znanja o financiranju, prikupljanje sredstava,
- Konzultantske organizacija,
- Poučavanje i savjetovanje,
- Motivacija za volontere,
- Promicanje karnevala prema europskim institucijama kao kulturne baštine,
- Organiziranje godišnje konvencije,
- Prikupljanje informacija o različitim karnevalskim tradicijama.

Sljedeće su zemlje članice FECC:¹³

Albanija, Argentina, Aruba, Austrija, Barbados, Belgija, Brazil, Bosnia-Herzegovina, Bugarska, Hrvatska, Kuba, Cipar, Danska, Dominikanska Republika, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Italija, Litva, Luksemburg, Makedonija, Malta, Nizozemska, Neth.Antilles, Poljska, Portugal, Rumunjska, Rusija, Sveta Lucija, Slovenija, Švedska, Švicarska, Trinidad & Tobago, SAD, Urugvaj i Venezuela.

¹¹ FECC. (2015.): op.cit.

¹² FECC. (2015.): op.cit.

¹³ FECC. (2015.): op.cit.

3. TEORETSKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU KARNEVALA I POKLADNIH OBIČAJA

O karnevalu (o njegovu postanku, povijesti i smislu) obično ne razmišljamo; on nam dolazi svake godine, u njemu sudjelujemo ili tek prihvaćamo njegovo postojanje kao tradicijom propisano. Toleriramo zbrku u ustaljenome poretku, maskiranje i prurušavanje, izmjenu identiteta i inverziju spolova, društvenih statusa i životne dobi. Maskama i kostimima skrivamo identitet i mijenjamo ponašanje, koristeći se i nesvjesno nataloženim pradavnim značenjima i namjenama maski: zastrašivanjem, smijehom, utjecajem na nadnaravne sile. Karneval zahvaća i djecu i odrasle, oslobađa nas privremeno svakodnevnih briga, ali nas i podjarmljuje, stavlja pod svoju vlast, koja (sudimo li po postupcima i ponašanju sudionika) baš i nije samo prividna. Obično se govori o seoskim (ruralnim) i gradskim (urbanim) karnevalima i maškarama.¹⁴

Tumačenje pokladnih običaja je dvojako. Jedni ih tumače kao magiju kojom se pomoću obrednih pomagala sprečava djelovanje natprirodnih zlih sila i demona na ljude, stoku i prirodu čime se osigurava zdrava i plodna godina. Ljudi su tako prurušavanjem, galamom i skakanjem prizivali zdravlje i plodnost. Ovakvi običaji potječu još iz primitivnih pretkršćanskih zajednica u kojima se magijskim kultovima animizma i totemizma izražavalo poštovanje prema duhu predaka i životinjama. Iz tog vremena potječu i maske.¹⁵

Druga je pretpostavka da običaj karnevala, maškara, pusta, fašnjaka, mačkara, mesopusta, buša i kako ga već zovemo, potječe iz rimskog doba kada se bakanalijama slavio kult boga Dioniza i kult plodnosti. Naziv karneval tumači se i latinskim povikom Carne vale što u prijevodu znači Zbogom, meso što bi trebalo predstavljati najavu suzdržavanja od mesne hrane i veselja.¹⁶

¹⁴ Lozica, I. (1997.): op.cit.

¹⁵ Lozica, I. (2007.): Carnival: a short history of carnival customs and their social function. Narodna umjetnost.

¹⁶ Lozica, I. (2007.): op.cit.

3.1. Kulturno povijesni aspekt

U srednjem vijeku godina je počinjala Bogojavljenjem: odatle ponekad i trostruko ponavljanje nekih običaja između 24. prosinca i 6. siječnja. Novogodišnji značaj Bogojavljenja prepoznatljiv je i u blagoslovu kuća na taj dan (bilježenje broja nove godine uz početna slova imena triju kraljeva) i u trikraljevskim ophodima zvjezdara i koledara.¹⁷

Običaj maskiranja odmah asocira na poklade, no nije uvijek bilo tako. I danas postoje dva razdoblja maskiranja: prvo razdoblje (zimsko) jest vrijeme oko zimskoga solsticija, a drugo je pokladno. Raspored maskiranja u svezi je s poimanjem vremena: godina u svijesti ljudi nije bila cjelovita, nego sastavljena iz dva nepovezana dijela, ljetnog i zimskog. Učena podjela na četiri godišnja doba postala je općeprihvaćenom tek posljednjih stoljeća – još u 17. stoljeću najpopularnija je bila podjela godine na zimu i ljeto. U folkloru germanskih i slavenskih zemalja period između Božića i Bogojavljenja (dvanaestodnevnica, Zwölfte, Rachnächte, svjatki, svjatije večera, volčje noći, nekršteni dani, dodekahemeron) poznat je kao vrijeme proricanja budućnosti, čaranja i gatanja, a u rimskome svijetu bilo je to vrijeme ispunjeno brojnim svetkovinama – uvijek pod maskama. U Bretanji i danas postoji naziv Gourdeziou (zli dani). Riječ je o nepodudaranju lunarne i sunčane godine: dvanaest dana dodanih lunarnoj godini u mnogih su se naroda držali sudbonosnima i kritičnima, a i pogodnima za proricanje i mijenjanje budućnosti.¹⁸

Dvanaest izvanvremenskih dana u europskim se kalendarima smještaju na početak godine, koji je u svezi sa zimskim solsticijem. U noćima dvanaestodnevnice pretkršćanskoga razdoblja lutale su u hordama duše predaka – tragovi jezivih noćnih ophoda sjena mogu se naslutiti u usmenoj predaji mnogih europskih naroda, pa i našoj (divlji lov, chasse Hellequin ili Maisnie Hellequin, povorke duša Perchte i Holde, kallikántsaroi, karakóndžule itd.). Sjene predaka predstavljali su maskirani članovi tajnih muških društava. Crkva je kristijanizirala pogansku tradiciju dvanaestodnevnice: na sinodu u Toursu 567. godine tih je dvanaest dana proglašeno “svetom dvanaestodnevnicom”. Maskirane poganske duše predaka uglavnom su prognane iz božićnoga ciklusa u preostalo razdoblje između Bogojavljenja i korizme. Samo tragovi maskiranja zadržali su se u Adventu (sjetimo se Krampusa i Lucije), a ostaci zimskoga maskiranja unutar dvanaestodnevnice zadržali su se samo u nekatoličkim (pravoslavnim i

¹⁷Lozica, I. (2006.): Pust. Kratka povijest i društvena uloga pokladnih običaja. Mošćenički zbornik 3.

¹⁸Lozica, I. (1997.): op.cit.

protestantskim) krajevima Europe. Tako i u našim dinarskim krajevima oko Božića idu čarolice (pretežno među srpskim življem).¹⁹

Granice karnevala u Europi danas se grubo poklapaju s granicama staroga Rima. Tako su i sjajni latinskoamerički karnevali samo su posljedica europskih osvajanja. Naravno, ni u novome svijetu karneval nije izgubio svoju moć kulturne prilagodbe: stopio se s lokalnim kultovima i svetkovinama. Karneval sigurno nije puki odjek grčko-rimskih poganskih običaja u vrijeme zimskog solsticija, ali im je u mnogočemu sličan, što upućuje na neko zajedništvo. Švicarski kulturolog Karl Meuli to tumači svetkovinom povratka predaka. Postoji vrijeme u godini kad se mrtvi vraćaju, izlaze, osvećuju se za nepravde, traže poštovanje i obožavanje, žrtve i priznanja. U tome strogo ograničenom razdoblju oni preuzimaju vlast i sude, prenose svoja znanja živima.²⁰

3.2. Psihološki aspekt

Za arhaizam, kontinuitet i univerzalnu distribuciju karnevala u svijetu, uvjeti moraju postojati u ljudskoj prirodi, ljudskoj psihi. Ovdje dolazimo do značajnog aspekta fenomena maske, to je psihološki aspekt, koji daje odgovor na pitanje, što su uvjeti za pojavu fenomena karnevala. Odgovor je da uzrok leži u ljudskoj psihi. Imitacija je osnovni princip ljudske socijalizacije (Simonić, 2004). Bez ove temeljne prirode čovječanstva, maske i karnevali ne bi mogli nastati. Odrastao čovjek s maskom obično zamijeni sebe i postane netko drugi. Ljudi se potpuno identificiraju s maskom koju predstavljaju, svejedno je li u pitanju mitološka ili nemitološka maska.²¹

Maska je s druge strane ventil koji djeluje na ljudsku unutarnju napetost. Potreba za replikaciju ogleđa se u smjerovima u kojima imamo jednosmjerni kult, ritual, a drugi smjer uključuje i satirično i burleskno. Postoje dvije vrste tih uvjeta, koji se uglavnom odnose na ritual. Prvi, to je intenzitet pokreta, pri čemu je maska sugestivna snaga, koja može biti

¹⁹ Lozica, I. (2006.): op.cit.

²⁰ Lozica, I. (2006.): op.cit.

²¹ Simonić, P. (2007.): Utilisation of Carnival: Case of north-eastern Slovenia. Beograd: Editorial board of IEA.

kratkotrajna ili vrlo jaka. Psihološki aspekt pomaže nam objasniti uvjete za stvaranje maske, ali ne i njegovu funkciju u ljudskom životu. To može objasniti vjerski aspekt.²²

3.3. Religiozni aspekt

Godišnji su običaji uglavnom povezani s važnijim crkveno-kalendarskim datumima. Tako je i s karnevalom, koji nije u crkvenom kalendaru, ali posredno je ipak kršćanski određen nadnevkom pomične svetkovine Uskrsa, točnije Čistom srijedom kao početkom korizmenoga posta. Karneval i jest i nije kršćanski običaj. Svećenstvo i crkvene vlasti oduvijek se prema njemu odnose neodlučno, kao prema razmetnome sinu: s jedne su strane glasno osuđivali karnevalsku opscenost i neumjerenost, videći u njima otjelovljenje zla i odjeke poganstva, a s druge strane nisu nikad ozbiljno nastojali zatrti taj običaj. Kontrolirano i vremenski omeđeno ludovanje bilo im je potrebno kao protuteža vrijednostima kršćanskoga života. Slika (simulacrum) grijeha prethodi pokori i pokajanju. Bez poklada nema prave korizme. Kristijanizirani običaji čuvaju kršćanske vrijednosti. On se smije vjeri i vladajućem poretku, unosi kaos, ruši pravila. Svi običaji predstavljaju otklon u svakodnevnom ponašanju, ali karneval nije blagi otklon nego prevrat, on (barem na pojavnoj razini, deklarativno) manifestira i uvodi obrat, potpunu suprotnost: kaosom napada logos, obnavlja sjećanje na poganstvo, legalizira grijeha i ruga se vrlinama.²³

U pokladnom vremenskom rezervatu poganstva prдавne maske nikad nisu do kraja iskorijenjene; može se steći dojam da je Crkva namjerno pošteđjela poklade kao suprotnost potrebnu korizmi, kao dekorativnog neprijatelja i kao priručno skladište poroka. Karneval je poslužio kao iskrivljeno zrcalo koje karikaturom samo potvrđuje pravu sliku. Tolerirano i kontrolirano predstavljanje nereda ne ugrožava važeći red, naprotiv, ono ga afirmira.²⁴

Stajalište da karneval nije nikada dokraja kristijaniziran vraća nas podrijetlu i povijesti pokladnih običaja. Bogojavljenje (6. siječnja) kao česti početak karnevala zaslužuje posebnu pozornost. U srednjem vijeku to je bio dan početka nove godine: tom činjenicom može se

²² KuretN. (1984.): op.cit.

²³ Belaj, V. (1998.) Hod kroz godinu: mitska pozadin hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja. Zagreb: Golden marketing.

²⁴ Lozica, I. (1997.): op.cit.

objasniti ponekad i trostruko ponavljanje nekih običaja između 24. prosinca i 6. siječnja (paljenje božićne svijeće i panja badnjaka, blagovanje posebnoga peciva, zadržavanje božićnoga drvca netaknutim do Svetih triju kraljeva itd.). Novogodišnji značaj Bogojavljenja prepoznatljiv je i u blagoslovu kuća na taj dan (bilježenje broja nove godine uz početna slova imena triju kraljeva) i u trikraljevskim ophodima zvjezdara i koledara.²⁵

3.4. Sociološki aspekt

U karnevalu je dopušteno samo ono što ostaje unutar privida cikličkoga karnevalskog vremena i ne ostavlja traga u linearnome vremenu povijesti. Pokladno je vrijeme poput veleposlanstva vječnosti u povijesnome svijetu. Karneval ima autonomiju ekstemporalnosti, pruža privremeni azil i psihoterapiju smrtnicima koji bježe pred terorom povijesti. Pokladna psihoterapija uključuje i duhovno traženje, izvrtnje svijeta naglavačke: donji, potisnuti slojevi psihe izlaze na površinu i postaju vidljivima, omogućujući plodniju godinu nakon neizbježne repatrijacije, korizmenog povratka u povijest. Karneval je ipak više od privremenoga obrnutog svijeta. To nije samo nered suprotstavljen redu izvankarnevalske ozbiljnosti. Okretanje svijeta naglavačke samo je jedno od karnevalskih sredstava. Karneval uključuje ritualizaciju i nereda i reda, to je prividno ahistorični, izvanpovijesni period godine, tradicijom omogućena i uvjetovana godišnja pobjeda cikličkoga poimanja vremena nad linearnim, povijesnim vremenom vladajućega poretka. Pobjeda nije zbiljska — to je inscenirana, glumljena pobjeda. Karnevalska sloboda je zbog toga ipak strogo kontrolirana.²⁶

Karnevalska je oštrica tupa: svakoga pogađa i svakoga štedi, sve je u kronici zabilježeno i barem natuknuto, ali glave ne padaju. Karnevalski smijeh pomiruje, grijesi su izrečeni. Spaljivanjem simboličnoga krivca zajednica je ritualno očišćena, ojačana i spremna za novi krug teške igre svakodnevice.

Karneval potvrđuje važeći poredak tamo gdje zajednica nije bitno podijeljena. Prividno obrtnje svijeta i društvenih uloga postiže katarzu i pomaže pomirenju samo u stabilnome poretku. Moglo bi se reći da je karneval poput lijeka, u zdravome organizmu zajednice

²⁵ Lozica, I. (1997.): op.cit.

²⁶ Lozica, I. (2007.): op.cit.

propisana doza kontroliranoga nereda jača imunitet. Naime, karneval svojim ritualnim prividom slobode prvo naglašava postojeće napetosti u zajednici, da bi ih zatim ritualno, simbolički, ukinuo, iskupio žrtvom. Ako je organizam zajednice načet, ako u zajednici postoji ozbiljan rascjep koji ugrožava važeći poredak, karnevalska težnja cjelini i pomirenju zajednice teško se može ostvariti bez pravoga sukoba. Ako u već bolesni organizam lijekom unesemo uzročnike bolesti, možemo samo ubrzati krizu, poremetiti krhku ravnotežu snaga. Karneval nije prava pobuna, istina je da čak ni njegova (uvijek aktualizirana) društvena kritika ne narušava izravno vladajući poredak. Njegovo je djelovanje više psihoterapijsko i pomirljivo, on je diverzija koja nastoji ojačati koheziju zajednice. Njegovo izvrtanje morala i politike prikriveno je folklornim ili zabavnim šarenilom i prigušeno zaboravljenom mitskom pozadinom.²⁷

3.5. Estetski aspekt

S estetskog stajališta, karneval bi mogli podijeliti na dva tipa. Prvi tip doima se ruralno i nalazimo ga ponajviše u stočarskim krajevima. Najlakše se prepoznaje po skupnom maskiranju muškaraca u jednake (ili vrlo slične) kostime, načinjene obično od životinjskih koža (runa, krzna) i po zvonima koja nose na odjeći (ili u ruci, ponekad na drvenim rašljastim rekvizitima različita naziva). Ponegdje u ophodima sudjeluju samo stariji momci i neženje, dok drugdje takvih ograničenja više nema. Izgledaju opasno i zastrašujuće, djeluju pokretom i plesom, plaše djecu i proganjaju mlade žene (i muškarce), nastojeći ih posuti pepelom ili namazati čađom. Uz ophodnike sa zvonima često se javljaju i stalni maskirani likovi djeda i babe, medvjeda, prosjaka, Ciganina, vraga, lopova, brijača, putujućih trgovaca, popova, žandara, doktora i slični, kojima je teško odrediti podrijetlo i starost. I njih u pravilu predstavljaju muškarci, čak i kad se radi o ženskim likovima. Ophodnike u životinjskim kožama ponekad prate barjaktar, glazbenici i lijepo odjevene maškare (u nošnjama ili posebno izrađenoj odjeći). Te lijepe maškare predstavljaju svatove. U pokladnim svadbenim povorkama mladenka je uvijek muškarac u ženskoj odjeći, dok kod mladenca tek iznimno i samo u najnovije vrijeme možemo računati na inverziju spolova. Pokladne svadbe nisu uvijek vezane uz druge ophodnike, ponegdje nastupaju samostalno, a mogu biti i središnja sastavnica višednevnih pokladnih zbivanja, ili povezane s drugim, nemagijskim elementima. Opisani tip

²⁷ Lozica, I. (2007.): op.cit.

karnevala mogli bismo uvjetno nazvati magijskim, zbog šutljive okrenutosti prirodi, ostataka magije plodnosti, apotropejske magije i tragova kulta predaka koje u njemu naziremo. Po najuočljivijem elementu, ophodnicima sa zvonima mogli bismo ga nazvati i luperkalijskim tipom karnevala. Elementi stočarske magije, nazočni već u rimskim Luperkalijama (a zacijelo i prije) mogu se opisati kao usmjerenost na osiguranje dvaju temeljnih uvjeta pastirskoga gospodarstva: plodnosti žena i stoke.²⁸

Drugi tip pokladnih zbivanja češći je u urbanim sredinama i čvrsto je povezan s idejom društvenoga reda. Već samim time doživljavamo ga kao noviju pojavu, čemu pridonosi i njegova usmjerenost odnosu čovjeka i društva, sklonost dramati, improvizacijama i aktualizacijama. Mogli bismo ga nazvati kritičkim, ili saturnalijskim. Značajke su toga tipa karnevalska društva, testamenti i osude lutke, povorke alegorijskih kola, natpisi, plakati i transparenti, pokladne novine, individualno maskiranje, plesovi pod maskama i gozbe, dječje karnevalske priredbe.²⁹

Ipak, Lozica govori da ne postoje dva tipa karnevala. Samo je jedan, a njegova dva lica (magijsko i kritičko) tek su dio uvijek dvojake karnevalske prirode. Obrtanjem suprotnosti obnavlja se svijet i zgušnjava zbilja: u karnevalu su sadržani i miješaju se dobro i zlo, istina i laž, ljubav i mržnja, ozbiljnost i šala, suze i smijeh, strah i radost, selo i grad, bogataši i siromasi, vladari i podanici, seks i smrt, mrtvi i živi, kršćanstvo i poganstvo, ispraznost i punina života.³⁰

²⁸ Lozica, I. (2006.): op.cit.

²⁹ Lozica, I. (2006.): op.cit.

³⁰ Lozica, I. (2006.): op.cit.

4. KARNEVALI U HRVATSKOJ

Odakle karneval u hrvatskoj tradicijskoj kulturi? Europska literatura kao izvore navodi starorimske svetkovine i običaje (Saturnalijske, Luperkalske, Matronalske, Brumalske, Bakanalije, Hilarijske, Liberalijske i kalende), a spominje se i utjecaj Dionizova te drugih starijih agrarnih kultova. Toj tradiciji pripadaju i hrvatski pisci koji spominju pokladne običaje. U Stulićevu i Mikaljinu rječniku uz riječi poklade ili pokladi navode se antičke svetkovine, spominje ih i Antun Karamaneo u opisu hvarškoga karnevala 1712. godine, navode se i u Relkovićevu Satiru, u djelu Luke Ilića Oriovčanina iz 1846. godine, u Nodilovu tumačenju poklada krajem 19. stoljeća, ali i u mnogim današnjim radovima o karnevalu.³¹

Pokladne svečanosti u Hrvata su različite po sadržaju, kostimima i manifestacijskim oblicima. Vrlo su živahne u Hrvatskom zagorju i Međimurju, u Istri i priobalju, a najslabije u planinskom području, vjerojatno zbog nepogodnih vremenskih prilika. Gradske i seoske svečanosti se razlikuju, jer im je i porijeklo različito. Obično se govori o gradskom (urbanom) i prigradskom (ruralnom) karnevalu i maškarama. U takvoj podjeli je sadržan i vrijednosni sud. A po njemu, iz jedne perspektive, seljačko je ono staro, pravo, naše i domaće, a gradsko je novo, umjetno, strano nacionalnoj kulturi i lažno. Iz druge perspektive, gradske su maškare lijepe, čiste i u skladu s profinjenim ukusom, a one prigradske su proste, vulgarne, necivilizirane i prljave. Oba mišljenja imaju nešto zajedničko: odbacuju barem pola karnevalske tradicije. U hodu kroz prošlost grada Rijeke nailazimo na zapise o prigradskome karnevalu, karnevalu građansko-obrtničkog sloja i o dvorskom karnevalu (noble ball).³²

U Hrvatskoj svake se godine održavaju brojni karnevali, neki veći, neki manji. Ali svima zajedničko jest da ih posjete brojni posjetitelji, tako iz domovine kao iz inozemstva. Sljedeća slika prikazuje gdje sve u Hrvatskoj se priređuju veći karnevali.

³¹ Lozica, I. (1997.): op.cit.

³² Hrvatski karnevalist. (2011.): Godišnjak Hrvatske udruge karnevalista. Senj: Hrvatska udruga karnevalista.

Slika 5.: Hrvatski karnevalski gradovi

Izvor: Hrvatski karnevalist (2011.): op.cit.

4.1. Najznačajniji hrvatski karnevali

Dubrovnik karneval fest³³ je međunarodna kulturno - zabavna i sportska manifestacija koja na jedinstven način spaja karnevalske i glazbene sadržaje, a u veljači i ožujku unosi boje i veselje u dubrovačku zimu i predstavlja dodatnu turističku ponudu. Pod pokroviteljstvom Grada Dubrovnika i Turističke zajednice grada Dubrovnika, a u organizaciji novo osnovane udruge Dubrovnik Fest u pet tjedana održava se bogati program na atraktivnim gradskim lokacijama; na Stradunu, ispred Crkve sv. Vlaha, na Brsaljama, u tvrđavi Revelin i Gradskoj kavani. Karnevalski duh i tradiciju Dubrovnika uveličava gostovanje gotovo dvije tisuće članova, 20 karnevalskih udruga i gradova iz 7 zemalja: Hrvatske (Halubajski zvončari, Čakovec, Župa dubrovačka, Vela Luka, Sinj, Senj, Ludberg, Cavtat, Kaštela, Vinkovci, Velika Gorica, Brist), Bosne i Hercegovine (Čapljina), Slovenije (Koranti iz Ptuja), Crne gore (Kotor), Makedonije (Strumica), Albanije (Metropolitan cirkus Tirana) i Bugarske (Pernik). Kostimirane skupine svojim originalnim kostimima i prigodnim nastupima oduševljavaju

³³ Hrvatski karnevalist. (2011.): op.cit.

građane Dubrovnika i brojne strane posjetitelje. Građani, posjetitelji, karnevalisti i umjetnici druže se na karnevalskim povorkama i mimohodima, partyjima pod maskama, na ručkovima u Karnevalskom parku, uz puno smijeha, plesa i dobre glazbe. U sklopu Dubrovnik karneval festa, u monumentalnoj tvrđavi Revelin održava se i festival zabavne glazbe, nastao na tradiciji slavnog Karneval festa, koji se u prijeratnim godinama održavao u Cavtatu. Nastupe na Dubrovnik karneval festu obilježavaju i nastupi atraktivnih brazilskih plesačica, te brojni drugi atraktivni nastupi.

Samoborski fašnik:³⁴ Svi koji su barem jednom boravili u Samoboru za vrijeme Fašnika oduševavaju se posebnosti duha koji vlada gradom, jer u tih desetak dana svi se trude dobro zabaviti. Zbog toga je Samoborski Fašnik postao svojevrsnim brand gradom i okolice, prepoznatljiv u cijeloj Hrvatskoj. Orijentacija na turizam jedna je od osnovnih gospodarskih odrednica Grada Samobora, pa Grad, Turistička zajednica i sve institucije ulažu maksimalne napore u što kvalitetniju organizaciju Samoborskog fašnika, kao najveće i najstarije kulturno – turističke manifestacije u Gradu. Samoborski fašnik nadaleko je poznat ne samo u Hrvatskoj, pa se sve što Samobor „uloži“ u Samoborski fašnik, višestruko vraća, jer je upravo Fašnik sastavni dio ponude Grada Samobora kao nadaleko poznatoga turističkog brenda.

Na velikoj pozornici na glavnom trgu nastupaju brojni zabavljači i plesači, a svake večeri, nakon izbora najboljih maski koje dobiju i vrijedne nagrade sponzora, tamo su do ponoći održavani koncerti eminentnih izvođača.

Za razliku od ostalih karnevalskih zbivanja, glavnu riječ na Fašniku tradicionalno vode Princeza Sraka, Princ Fašnik, Sudec i Fiškal, koji preuzimaju ključeve Grada od aktualne političke garniture na vlasti i uvode svoja pravila. Primjerice zabranjuje se «trezan biti, samo vodu piti, rano doma iti, samo sa svojom ženom biti» i slično. Naravno, od svih se traži i da maske stave na lice, osim onih koji ulaze u banke i mjenjačnice.

Bakar:³⁵ Na području Grada Bakra imamo 8 karnevalskih udruga i to:

- Bakarske maškare,
- Čočman express Hreljin,
- Krasica pa Rio,

³⁴ Hrvatski karnevalist. (2011.): op.cit.

³⁵ Hrvatski karnevalist. (2011.): op.cit.

- Kukuljanski zvončari,
- Maškare Kukuljanovo,
- Maškarana udruga Zlobin,
- Mesopustari Praputnjaka,
- Škrljevske maškare.

Udruga je osnovana 2001.godine, ima oko 150 članova, sudjeluje na Riječkom karnevalu od njegovih početaka sa upečatljivim maskama, kao i na brojnim ljetnim karnevalima. Pobratimljeni su s maškaranom udrugom San Lazzaro in Borgo iz Faenze, Italija i već nekoliko godina sudjeluje i na njihovom karnevalu, kao i oni na Riječkom karnevalu kao naši gosti.

Cavtat:³⁶ Tradicija maškaravanja u Cavtatu jedan je od simbola našeg malog grada bogate povijesne baštine. Kad se spomene Cavtat, asocijacije nisu samo Bukovac, Bogišić, Supilo, palme na rivi i hladovina borove šume Sustjepana i Rata, asocijacija su i maškarane zabave u vrijeme karnevala. Okosnica karnevalskog programa u Cavtatu svakako je tradicionalna i najposjećenija Maškarata of Ferala, tj. Dominali koja okuplja maškare od 7 do 77 godina starosti (a često puta i van tog raspona).

Crikvenica:³⁷ Uspavane zimske mjesece crikvenička rivijera dočekuje zaigrana i spremna na vesele karnevalske šale i nestašluke, originalne maske i druženje s dragim prijateljima i gostima. Svake godine u siječnju maškare postaju vladari crikveničkoga kraja i omiljena zabava za sve generacije. Svake godine na kraju maškara, na čistu srijedu - Pepelnicu na centralnom trgu u Crikvenici čita se osuda krivcu za sve zlo u protekloj godini - čovjeku od slame Meriku. Osuda je uvijek ista - paljenje na vrhu pristaništa - palade i porinuće u more, gdje krivac u agoniji vatre dočeka svoj kraj.

Međimurski fašnik³⁸ centralni je događaj Međimurja i šire. 2013. godine se održao 49. put. Danas je Fašnik jedna od tradicionalnih manifestacija koje postaju zaštitni znak Čakovca, simbol njegovog identiteta, svojevrsno kulturno dobro Čakovca. Tih dana Čakovec je najveseliji, najljepši, na vrhuncu svoga duha. To znaju i mnogi gosti iz susjednih gradova.

³⁶ Hrvatski karnevalist. (2011.): op.cit.

³⁷ Hrvatski karnevalist. (2011.): op.cit.

³⁸ Hrvatski karnevalist. (2011.): op.cit.

Grad Čakovec jedan je od 5 gradova osnivača Saveza karnevalskih gradova Hrvatske, a od 1995. godine pripadamo i Europskoj udruzi karnevalskih gradova FECC-sa sjedištem u Nizozemskoj. U nekoliko dana gradom prođe više od 1.500 izvođača iz cijele Hrvatske i inozemstva. Program je podijeljen na svjetovni, dječji i tradicijski fašnik. Glavni događaj Međimurskog fašnika bio je tradicijski fašnik. Pred tisućama posjetitelja predstavljene su tradicijske maske; Pikači, Lafre, Čaplje i ostale autohtone maske cijelog Međimurja, kao i gosti iz Hrvatske, Slovenije i Mađarske. Bez ovog događaja mnoge od maski i fašničkih običaja pale bi u zaborav. Nakon predstavljanja na pozornici i rastjerivanja zime na glavnom trgu spaljuje se Fašnik i optužuje za sve zlo protekla godine, a sudionici i posjetitelji nastavljaju zabavu pod fašničkim šatorom. Dječji fašnik jedan je od najvećih u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Pored njega u Međimurju poznat je i fašnik u Šenkovcu. Kao i u cijelom Međimurju, fašnički običaji dio su tradicionalnog života ruralnih krajeva i predstavljaju skup običaja, koji su za razliku od drugih krajeva koncentrirani najviše uz dane od fašničke nedjelje do fašničkog utorka i Pepelnice. U te dane običaji su imali apotropejsko, magično značenje. Svi su običaji prvotno trebali otjerati zimu, zle i nadnaravne sile i najaviti novo plodno i ljudima ugodno doba. Iako je prvotno značenje tih običaja nestalo, i danas možete susresti ljude koji u te dane čiste tavan, lupaju posuđem po kući, kako bi odagnali štetočine i zle sile. Pamte se i jela koja su označavala i naglašavala značaj fašnika.

Senjski mesopust:³⁹ Mesopust, tijekom šezdeset dana svog intenzivnog održavanja, pokaže svu ljepotu i kreativnost senjske karnevalske tradicije. Senj je zasigurno jedna od rijetkih karnevalskih destinacija u kojoj se karnevalski programi – zabave započinju odmah prvom subotom poslije blagdana Bogojavljanja. Sve karnevalske večeri, što se maskiranja tiče, tematski su određene tako da prednost kod izbora najljepših i najatraktivnijih maski imaju karnevalske skupine koje su maskirane u zadanoj temi večeri i potpuno zakrabiljene.

Viškovo: Halubajski karneval:⁴⁰ Halubajski karneval, manifestacija koja se u sklopu pusnih zbivanja skoro 10 godina održava u organizaciji Općine Viškovo, postala je središnji događaj bogatih pusnih zbivanja viškovskog kraja. Uz tradicionalne sadržaje: vješanje pusta, maškarane tance, zvončarsku tombolu Halubajskih zvončara, svečanog prijema kandidatkinja

³⁹ Hrvatski karnevalist. (2011.): op.cit.

⁴⁰ Hrvatski karnevalist. (2011.): op.cit.

za izbor kraljice kod općinskog načelnika te biranja kraljice Halubajskog karnevala, pusni program, iz godine u godinu, obogaćuje se novim zbivanjima, među kojima i ženskim maškaranim boćarskim turnirom, koji je obilježio petu obljetnicu te smotrom mićih zvončari.

Slika 6.: Nekoliko karnevalskih likova iz različitih hrvatskih gradova

Izvor: Hrvatski karnevalist (2011.): op.cit.

4.2. Karneval u Rijeci kroz prošlost

Kad su dana 20. siječnja 1502. godine portugalski moreplovci predvođeni Gasparom de Lemosom ugledali zaljev Guanabara, nazvali su ga Rio de Janeiro (Siječanjska rijeka). Misleći da je u pitanju rijeka, nisu ni slutili da je to mjesto budućeg grada koji će 500 godina poslije naseljavati gotovo 6 milijuna stanovnika i gdje će se na prosječnih 26 stupnjeva tijekom siječnja odvijati „najveći show na svijetu“ karneval u Riu. U isto doba u drugoj Rijeci, gradiću u Europi s 2000 duša, udaljenom 9663 kilometara od Ria, smještenom na obalama Kvarnerskog zaljeva u Sredozemnom moru, grad Rijeka sv. Vida već odavna slavi svoj tradicionalni karneval.⁴¹

Premda podsjeća na neke svetkovine iz doba starog Rima, poput saturnalija (od 17. do 23. prosinca prema našem kalendaru), kojima se u nizu razuzdanih zabava zazivala sreća za proljetne poljodjelske radove, karneval kakvim ga danas znamo, nastao je u srednjem vijeku. Ka Rijeci gravitira cjelokupni sjevernojadranski kraj koji je postojbina smionih mornara, žilavih ribara i radišnih težaka. Ovdje na kamenu, moru i suncu nastao je skroman puk koji voli ribu, vino, pjesmu i smijeh. More mu je oblikovalo tijelo i dušu, svijest i savjest, temperament i mentalitet. Smijeh i humor su jedna od osnovnih značajki primorskoga čovjeka. Čak ako se za pust i ne maškara, ne pleše i ne pjeva, on se smije, šali. Svjedočanstvo sjevernojadranskog mikrokozmosa najbolje se ogleda za vrijeme poklada, a karnevalizacija društvene stvarnosti trajni je oblik življenja. Usud naših prostora. Krijepio je humor naše pretke u oporj svakidašnjici i ohrabrivao ih u nesigurnim vremenima. Humor je viteško nadmetanje, specifična duhovna olimpijada u kojoj vještiji, snalažljiviji i dakako duhovitiji odnose pobjedu. Kandidata je puno, a na tronu može stajati samo jedan.⁴²

U staroj Rijeci postojao je običaj da se u doba mesopusta prijateljske obitelji nađu i provedu nekoliko sati u veselici i plesu na Koblerovu trgu, ali i da im se djeca, mladići i djevojke, bolje upoznaju. Nerijetko bi takva poznanstva, na zadovoljstvo obitelji, završila brakom. Uz svu raskoš, plesovi građana doimali su se skromnim, u usporedbi s raskošnijim balovima u domu prvog čovjeka Rijeke, riječkog carskog kapetana koji je sa suprugom, rodbinom i poslugom živio u Kaštelu. Kaštel je do 1904. godine stajao na mjestu današnjeg županijskog suda. Na tim balovima, noble ball kako su ih nazivali, okupljali su se, dakako, pod maskama,

⁴¹ Dmitrović, S. (2012.): Mala povijest velikog karnevala. Riječki karneval. Rijeka: Gorin.

⁴² Dmitrović, S. (2012.): op.cit.

ugledni Riječani i članovi njihovih obitelji. Biti na tom plesu bio je statusni simbol, značilo je pobuditi jal u očima svih koji mu nisu bili nazočni.⁴³

U obrtanju svijeta naopačke, kakav je karneval, tri su mesopusne teme bile stvarne i simbolične: hrana i piće, spolnost i nasilje. Bijaše to doba slobode i zanosa; tako maskirani, oni su nastojali slobodno kritizirati vlast i vrijeđati pojedince. Maskiranje je dovelo u pogibelj javni red, osim ako nije bilo određeno vrijeme i mjesto maskiranja. Stoga ne čudi što su u 15. stoljeću maske ili krabulje u Rijeci bile zabranjene, o čemu svjedoči i odredba Gradskog vijeća od 1. ožujka 1449. godine gdje stoji da će svatko tko maskom prekriva lice, odnosno nečim što osobu čini neprepoznatljivom, biti kažnjen odsijecanjem ruke, visokom globom i teškim zatvorom. Ta je odredba ublažena kad je 1546. godine pridodano da se zabranjuje, pod prijetnjom globe od 50 libara, bacati u krabulje naranče i prljave predmete. Spomenute igre gađanjem, šaljive bitke, battagliole, premda zabranjivane, gradska je zajednica dopuštala. Po nekima, radi potvrđivanja ratničkog duha u mladim Riječana. Bila je to, naime, nekakva predvojnička obuka za one koji će kasnije morati uzeti oružje u obranu vlastitoga grada.⁴⁴

Tijekom 19. stoljeća mesopust dobiva novo lice - postao je, poput Rijeke, bogatiji i mnogoljudniji. Kao i u srednjem vijeku, vrhunac veselja dešavao se na pokladni utorak kada tisuće ljudi preplavljaju Korzo i obližnje ulice, ne bi li vidjeli meštra karnevala. Pokladna povorka sastojala se od mnoštva kočija, kola s alegorijskim prizorima i brodova na kotačima (carrus navalis). Danas toga nema (ili jedva da ima), ali je sačuvano na karnevalima u Viareggiu, iako je potonji, uza svu svoju povijesnost, nastao razvojem zimskog kupališnog turizma koncem prošlog stoljeća. Maskirane povorke s alegorijskim kolima od kartona proizvod su kulturne klime konca stoljeća, fin de siecle.⁴⁵

Uspon riječkog gospodarstva stvorio je izuzetnu osnovu za novi karneval. Grad je naglo povećao broj žitelja, izgrađene su rezidencijalne četvrti, pristigli ljudi iz razvijenih sredina. Stari karneval umro je zajedno sa starim navadama, a nove su se polako uvodile. Mnoštvo novih strukovnih udruga, klubova, športskih društava, zavičajnih klubova priređivalo je krabuljne plesove tijekom karnevalske sezone. Prvo među njima bilo je građansko udruženje

⁴³ Dmitrović, S. (2012.): op.cit.

⁴⁴ Dmitrović, S. (2012.): op.cit.

⁴⁵ Dmitrović, S. (2012.): op.cit.

(Casino Patriotico) nastalo 1846. združivanjem dvaju prijašnjih klubova koji su okupljali viđenije Riječane. U njihovu odboru bila su najznamenitija imena riječke povijesti devetnaestog stoljeća, sve sami posjednici, trgovci, brodovlasnici, svećenici, odvjetnici, liječnici i činovnici poput Ciotte, Celebrinija, Francovicha, Scarpe, Meyniera, Würtha, Descovicha, Tarabocchije i ostalih.⁴⁶

Po svršetku 2. svjetskog rata, nove komunističke vlasti nisu bile sklone karnevalskom ludovanju. Njihova odluka da isključe pokladno slavlje iz kalendara društvenih zbivanja bila je još jedan odlučan odgovor zapadnim imperijalistima i neprijateljima naše zemlje i naše slobode, neprijateljima sretnog života koji gradimo sebi i svoj djeci, neprijateljima mira. I dok se očekivalo da će stari riječki karneval, sušačke poklade, trsatski mesopust, postati opet pučkim manifestacijama, ili jedinstvenom svečanošću novo ujedinjenog grada, režim je naumio iskorijeniti tradiciju. Odbačen kao naslijeđe osuđivanoga i prezrenoga, samo po zlu ocjenjivanoga građanskog društva, u Rijeci je dijelom uspjelo, a u obližnjim mjestima im to nije pošlo za rukom.⁴⁷

Nekako kao logičan svršetak toga bolnog procesa, koji se događao kroz dva desetljeća, u kome su bile odstranjene sve one karnevalske radosti, šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća, potaknuti propinjavurom turističkom privredom, hoteli Rijeke i riječke regije za zimskih mjeseci započeli su sa programom maskiranih plesnih večeri za domaće i strane goste. Sušački hotel Jadran i Park su bili prvi.⁴⁸

4.2. Karneval u Rijeci danas

Peto godišnje doba u Rijeci počinje 17. siječnja, na blagdan sv. Antona ili, kako bi to ovdašnji puk rekao, na Antonju. Počinje podizanjem karnevalske zastave i to uvijek u drugom dijelu grada. Od trenutka kad zastava zaleprša, maškarana kola voze po svom rasporedu, odnosno naokolo kako ih volja, a u stvarnosti dobro utabanom trasom i do u tančine isplaniranim itinererom. Posebnost Riječkog karnevala je i u tome što iza naizgledne nonšalantnosti stoji

⁴⁶ Dmitrović, S. (2012.): op.cit.

⁴⁷ Dmitrović, S. (2012.): op.cit.

⁴⁸ Dmitrović, S. (2012.): op.cit.

itekako pomno isplaniran svaki detalj, svaka karnevalska manifestacija. Sati i sati promišljanja, dogovaranja i djelovanja. Puno truda i besanih noći.⁴⁹

Točno godinu dana nakon što je Riječki karneval ušao u obitelj zvanu FECC ili Udrugu europskih karnevalskih gradova, a u Rijeci pokrenuta inicijativa za formiranje Udruge karnevalskih gradova Hrvatske, manifestacija začeta 1996. godine, koja je u Rijeci 1997. godine i formirana, spektakl pod nazivom Izbor kraljice Riječkog karnevala i šesnaest godina nakon početka privlači velik broj kako kandidatkinja, tako i gledatelja.

Nekoliko glavnih činjenica o Riječkom karnevalu u 20. i 21. stoljeću:⁵⁰

- Dana 21. veljače 1982. godine, s ciljem očuvanja višestoljetne tradicije ovog kraja, Turistički savez općine Rijeka obnavlja karnevalske svečanosti „Maškare u Rijeci“. Centralni događaj je karnevalska povorka Korzom u 16,00 sati kao svojevrsna smotra tradicionalnih maski i urbanih karnevalskih skupina. Nakon povorke, u kavani hotela „Neboder“ je održan Maškarani ples, uz bogatu tombolu i lijepe nagrade za najljepše maske.
- Dana 13. veljače 1983. godine, karnevalska povorka kretala se Korzom od 14,00 do 17,00 sati. Voditelji povorke nalazili su se na balkonu Radio Rijeke. Nakon povorke na Korzu, karnevalski ples održao se u Dvorani mladosti na Trsatu.
- Prvi službeni Meštar pojavljuje se 1983. godine. Gospodin Vlado Štimac, nazvan Meštrom maškara, u okviru svojih obveza održavao je sastanke s karnevalskim grupama i nastojao saznati što više o njima, jer ih je s balkona Radio Rijeke pozdravljao i predstavljao.
- Prvi Maškarani maraton Radio Rijeke održan je 1988. godine, a danas je tradicionalna manifestacija Riječkoga karnevala. U sklopu četverodnevno maratona svake se večeri održavaju prigodni karnevalski programi u kojima sudjeluju karnevalske skupine s područja grada Rijeke i Kvarnera, a završavaju velikom maškaranom zabavom koja traje do ranih jutarnjih sati.
- Maškarani auto-rally je manifestacija koja se od 1990. godine neprekidno održava u organizaciji Autokluba „Rijeka“, kao parodija na svjetski poznati rally „Pariz-Dakar“. Utrku voze motorizirane maškare iz različitih krajeva, a svi sudionici – natjecatelji,

⁴⁹Karneval Rijeka. (2015.): Online: <http://www.rijecki-karneval.hr/>. 20.4.2015.

⁵⁰Dmitrović, S. (2012.): op.cit.

njihova pratnja i suci moraju biti maskirani, isto kao što i njihova vozila moraju biti prigodno dekorirana.

- Dvije godine zaredom, 1991. i 1992., otkazana je tradicionalna povorka Korzom zbog Domovinskog rata za neovisnost i cjelovitost hrvatske države.
- Dana 21. veljače 1993. godine riječkim Korzom je prošla prva karnevalska povorka u neovisnoj i samostalnoj Hrvatskoj.
- Anton Škrobonja funkciju Meštra Riječkog karnevala neprekidno obnaša od 1993. godine do danas i peti je Meštar Riječkog karnevala. Godine 2013. obilježio je 22. godinu obnašanja te funkcije.
- Morčić je 1994. godine postao službenom maskotom Riječkoga karnevala i grada Rijeke. On je vrsta hrvatskog autohtonog pučkog nakita, jedan od najprepoznatljivijih simbola Rijeke.
- Godine 1995. Riječki karneval je primljen u punopravno članstvo Europske udruge karnevalskih gradova - FECC (Federation of European Carnival Cities).
- Godine 1997. održana je prva Dječja karnevalska povorka, a do tada su djeca bila dijelom Međunarodne karnevalske povorke Riječkog karnevala. Iste godine prvi puta je bilo moguće pratiti Međunarodnu karnevalsku povorku putem Interneta.
- 2001. godine na Riječkom karnevalu sudjelovale su 72 dječje karnevalske skupine s 4.200 sudionika i 144 karnevalske skupine odraslih s 10 tisuća sudionika pristiglih iz 12 zemalja svijeta koje je pratilo preko 110 tisuća gledatelja. Time se Riječki karneval potvrdio kao jedan od najvećih u Europi.
- U konkurenciji 15 zemalja, Turistička zajednica grada Rijeke je kao organizator najbolje turističke manifestacije jugoistočne Europe u 2009. godini – Međunarodnog riječkog karnevala, 2010. godine dobila nagradu „Zlatno turističko srce“ koju dodjeljuje stručni ocjenjivački sud Međunarodnog centra za unapređenje ugostiteljstva i turizma „Sacen International“.
- Godine 2012. je na Riječkom Karnevalu sudjelovalo 5.200 maškara na Dječjoj karnevalskoj povorci, 8.500 maškara na Međunarodnoj karnevalskoj povorci, a pratilo ih je 120.000 gledatelja dok je sa 7 pozornica program vodilo 14 voditelja. Prijenos Međunarodne karnevalske povorke uživo preko interneta pratilo je 26.317 gledatelja iz 81 zemlje svijeta.

Riječki karneval je po riječima organizatora osobit i doživljava se osobno jer se priprema s ljubavlju i živi punim srcem. Za Riječane karneval nije samo maska na licu i tijelu - to je

način života. Tko god je bio u Rijeci u doba karnevala, primijetio je da cijeli grad živi pod maskama. To je tzv. peto riječko godišnje doba. Maskirani su trgovci, ugostitelji, vozači, prolaznici... U srcu grada gosti se zabavljaju u mnogobrojnim lokalima i ugostiteljskim objektima. Sve počinje razvlašćivanjem gradonačelnika kada vlast i ključeve grada preuzima pusni meštar karnevala. On svake godine uživa s novom kraljicom koja se izabire među članicama karnevalskih skupina uz atraktivan i bogat program Izboru kraljice Karnevala.⁵¹

Nekada su gosti Riječkog karnevala bili austrijsko i mađarsko plemstvo, grofovi i grofice iz cijele Europe, a izvan svake konkurencije bio je i noble baal koji su priređivali guverner i njegova supruga. I danas se održavaju balovi od kojih je najpoznatiji karnevalski bal čiji su sudionici veleposlanici akreditirani u Hrvatskoj i mnogobrojni uzvanici. Odlikuje se posebno osmišljenim programom i zadanom temom.

Najmanje dvije noći, na jednom od riječkih trgova, održava se Carnival party. Tu je i Maškarani glazbeni maraton, u lokalima i ispred njih... sve se pretvara u veliki karnevalski podij uz poznata imena rock i pop scene. Sve je to začinjeno karnevalskim sportskim igrama, izložbama, kazališnim predstavama i koncertima.

Jedan od zaštitnih znakova karnevala jest jedinstveni Maškarani auto rally Pariz-Bakar koji parodira svjetski poznati rally Pariz-Dakar. U njemu sudjeluju razna maskirana vozila i old timeri, a prethodi mu Oktanski bal.

U sklopu Riječkog karnevala održavaju se i karnevalski sportski susreti u kojima učestvuju karnevalske grupe s područja Primorsko-goranske županije. Sportska događanja su: Maškarani rukometni kup Kvarnera, Karnevalski turnir u malom nogometu, Carnival snowboard session....

Učesnici karnevala su podijeljeni u četiri karnevalske povorke i to:⁵²

- Smotra zvončara i feštara: Halubajski zvončari vezani su za stočarsku tradiciju, a legenda kaže da su krajem 13.stoljeća učestvovali u protjerivanju Tatara iz tih krajeva o čemu svjedoči i njihova oprema koja podsjeća na razna oružja. Naziv Halubajski

⁵¹ Karneval Rijeka. (2015.): op.cit.

⁵² Karneval Rijeka. (2015.): op.cit.

vodi porijeklo od pastira koje su nazivali halubama. Njihovo kretanje pokazuje da su i do danas sačuvali izvornu namjenu: protjerivanje sila zla i buđenja proljeća.

- Maškarani Pehlin: Pehlinarski feštari utemeljeni su 1953.g. i specifični su po svojoj odjeći koja podsjeća na vojničke uniforme ali naravno na šaljiv način. Znak njihovog raspoznavanja je pijetao na zastavi.
- Dječja karnevalska povorka: Pretposljednog vikenda Karnevala gradom prođe tisuće maskirane djece - to je najslađa karnevalska povorka na svijetu. Mališani pokazuju volju, trud, kreativnost i time čuvaju duh tradicije, a mala zvana na najmlađim zvončarima odzvanjaju zvukovima prošlosti koja će živjeti zauvijek. Na zadnjem Riječkom karnevalu učestvovalo je 77 dječjih grupa sa ukupno 5.500 djece predškolskog i školskog uzrasta. Za mališane je nakon povorke koju je pratilo oko 50.000 posjetilaca organiziran zabavni program sa nastupom nekoliko muzičkih grupa.

Slika 7.: Živopisno karnevalsko događanje u Rijeci

Izvor: Karneval Rijeka. (2015.): op.cit

Dan "D" Riječkog karnevala je Dan velike Međunarodne karnevalske povorke s više od 10 000 sudionika uz slavlje više od 150 000 gledatelja. Mjesta karnevalskih zbivanja u Europi uvijek su bili otvoreni prostori središta grada pa je tako, i u Rijeci, to mjesto Korzo. Njime prođe stotinu i pedesetak maskiranih skupina koje nekoliko sati vladaju srcem grada

oduševljavajući mnogobrojne gledatelje, a potom počinje sveopće veselje i ples. Karnevalske skupine uvijek su praćene glazbom i alegorijskim kolima te, na opću radost, najčešće predstavljaju ono što je ljude mučilo tijekom prošle godine. Sada se tome mogu narugati i nasmijati. S mnogih pozornica čuju se i duhovite opaske dobro raspoloženih voditelja. U svakom šavu prekrasnih kostima, jer Riječki karneval je ponajprije lijep i raskošan, u svakom vijku alegorijskih kola, u svakoj gradskoj ili prigradskoj karnevalskoj grupi, živi ta maškarana riječka posebnost koja je takva kakva jest – nama i najdraža i najljepša, a ostatku svijeta izuzetno zanimljiva.

To se zanimanje iščitava iz velikog broja ljubitelja karnevala iz zemlje i inozemstva što iz godine u godinu dolaze i sudjeluju u riječkoj karnevalskoj povorci. Iščitava se i iz velikog broja turista koji godišnje odmore u ovom kraju „štimaju“ po datumu održavanja povorke, vidi se iz popisa gostiju tradicionalnog Humanitarnog bala što ga Grad Rijeka u vrijeme karnevala priređuje u Pomorskome i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja, Riječanima znanom kao Guvernerova palača. To je bal na kojem su tijekom proteklih godina sudjelovali predsjednici država, konzuli i ini visoki državni dužnosnici sa svih kontinenata, bal na kojem su plesala cijelom svijetu znana imena iz sfere gospodarstva, zabave, sporta, kulture... Vidi se i po popunjenosti kvarnerskih hotela i hostela, po karnevalskim vlakovima i autobusima što na dan prolaska Povorke u Rijeku na jednodnevni izlet dovoze posjetitelje iz cijele regije. Što se tiče njegovog kraja, ni tu nije kraj kad svi pomisle da je kraj - kad karnevalska skupina riječkog Pomorskog fakulteta „POM-F-RI“, nakon što poštivajući svaku stavku pusnog pogrebnog obreda, nasred riječkog akvatorija zapali slamnatog krivca za sve. Nije kraj, jer upravo tog trenutka organizatori, odnosno djelatnici Turističke zajednice grada Rijeke počinju pripreme za sljedeći, a karnevalske skupine smišljati nove kostime koje će i opet zadnju nedjelju prije Čiste srijede prošetati riječkim Korzom u sklopu tog nasmijanog kritičara društvene zbilje, njegovog visočanstva pod nazivom Riječki karneval.

Riječki karneval nikad ne bi bio to što jest da nema logističku i inu podršku gradskih vlasti. To je vidljivo iz čina primopredaje gradskih ključeva, trenutka u kojem aktualni gradonačelnik predaje ključeve grada i svu vlast Meštru karnevala. Trenutak kad se gledalište raspameti od sreće jer simbolično svima daje na znanje da su i grad i prigrad i more i kopno, svaki dio ovog kutka svijeta, pod vlašću maski.

5. KARNEVAL U VENECIJI

Karneval u Veneciji karneval jedan je od najslavnijih u svijetu. Svake godine više tisuća gostiju posjeti ovaj širom svijeta poznati talijanski grad na moru kako bi uživalo u živopisnim maskama kakvih nema nigdje drugdje.

5.1. Povijest karnevala u Veneciji

Venecija je grad na vodi, grad bogate povijesti i neponovljive arhitekture. Grad gdje se susreću gotika i renesansa, grad gondola i golubova te grad posebnog karnevala za vrijeme poklada. Venecija je između 13. i 15. stoljeća bila gospodar Sredozemlja. U povijesti je bilo i mnogo tužnih događaja, ali sjaj Venecije je ostao nedodirljiv.

Sama povijest karnevala u Veneciji datira još iz 13. stoljeća, a neki govore da čak iz 12. stoljeća. Najstariji dokument koji svjedoči o korištenju maski u Veneciji datira u svibanj 1268. godine., a u njemu su zapisane zabrane masqueradersima (ljudima pod maskama). Od početka 14. stoljeća pa nadalje, proglašavani su novi zakoni kako bi se zaustavio moralni pad tadašnjih stanovnika Mletačke Republike. Ovi restriktivni karnevalski zakoni započeli su ispravom izdanom na 22. veljače 1339. kojom se masqueradersima zabranjuju noćni odlasci u grad. Nakon te zabrane Mletačko Vijeće deseterice izdalo je odredbu kojom nošenje maski tijekom cijele godine predstavlja ozbiljnu prijetnju Republici. Kazne za nepoštivanje zakona bile su drastične. Muškarci su dobivali dvije godine zatvora, 18 mjeseci veslanja u mletačkim galijama i još 500 lira kazne koje su uplaćivali Vijeću deseterice. Žene su pak tukli na putu od Mosta Rialto pa do Trga Sv. Marka, gdje su ih zatim ismijavali ispred javnosti između dva stupa srama.⁵³

Plesati je bilo dozvoljeno samo u vrijeme karnevala, a nošenje maski bilo je zabranjeno u crkvi. Nastavljalo se je s donošenjem restriktivnih odredbi pa je tako bilo zabranjeno nošenje maski s vjerskom tematikom, a maskirane osobe nisu smjele ući u crkvu. 24. siječnja 1458. donijet je bio jedan od prvih proglašavanja koji zabranjuje maske u određenim situacijama - u ovom slučaju bilo je zabranjeno muškarcima da maskirani posjećuju samostane. Sve se više

⁵³ Karneval Venecija. (2013.): Online: <http://www.carnevale.venezia.it>. 24.5.2013.

nemoralnosti događalo pod krinkom maske u zlatno doba mletačke povijesti pa je sve više zabrana ograničavalo maskiranje, sve dok 1703. godine maske nisu zabranjene i u kockarnicama te time ostale dopuštene samo na službenim banketima i u doba karnevala. Venecijanski plemići su se naime često pod maskama skrivali od vjerovnika od kojih su posuđivali novac.⁵⁴

Maske se nisu smjele nositi za vrijeme velikih religijskih blagdana, ali su bile dopuštene od Stare godine do pokladnog utorka uoči Pepelnice, od Uznesenja do sredine lipnja te od početka listopada do sredine prosinca. Nosile su se na službenim banketima, na dvorskim zabavama, u kockarnicama, često i na ulici, a ponekad i pri posjetu samostanima. Razlozi nošenja maski bili su brojni i raznovrsni, a često čak kriminalni. Ljudi su skrivali svoj identitet od onih kod kojih su se zadužili ili od supružnika svojih ljubavnika ili ljubavnica. Lascivni prijestupi događali su se i u samostanima, muškarci su se maskirali u žene i ljubovali s opaticama.

U vrijeme karnevala Venecijanci su se maskirali u razne likove iz njihova tadašnjeg života - u ribare, liječnike, odvjetnike s papirima, u turke s lulama, Španjolce, Židove, demone i satire, mesare, kraljeve, ulične ubojice i lancima okovane plešuće medvjede... Mnoge maske kao i likovi koje predstavljaju duboko su ukorijenjeni u venecijansku povijest. Premda su vrlo prepoznatljive po obilježjima kao što su nos poput kljuna liječnika u doba kuge, svaki lik može biti prikazan na drugačiji način, u stilu tvorca maske pa je svaka maska pravo umjetničko djelo.⁵⁵

Standardna venecijanska maska nije poprimila tuđe identitete, nego samo skrivala lik svog nositelja. Venecijanske se maske izrađuju od kože ili u originalnoj papier-mâché tehnici. Danas je većina njih izrađena od gipsa i zlatnih listića, a sve su ručno oslikane i ukrašene. Tri su vrste najpoznatijih maski, bauta, moretta i larva. Muškarci ogrnuti crnim plaštem nosili su maske zvane bauta koje skrivaju gornji dio lica - oči, nos i obraze, ali usta ostavljaju otvorena kako bi nositelj mogao slobodno pričati, jesti i flertovati u vrijeme banketa. Žene su nosile maske zvane moretta - maske ovalnog oblika od crnog baršuna i prekrivene velom. Originalno moretta dolazi iz Francuske, ali je brzo postala popularna i u Veneciji, jer naglašava žensku ljepotu. Larva je znana i kao volto maska, uglavnom je bijele boje i tipično

⁵⁴ Karneval Venecija. (2015.): op.cit.

⁵⁵ Karneval Venecija. (2015.): op.cit.

venecijanska. Često se nosi uz šešir s tri ruba i plašt. Pretpostavlja se da riječ larva dolazi od latinske riječi koja znači maska ili duh. Slično kao bauta, izrađena je od voska i fine tkanine, pa se smatrala idealnom za ples i koketiranje. Pored njih poznate su i mattaccino, to je muška maska, te ganga koja je ženska maska, ali se ispod nje sakriva muškarac.⁵⁶

Slika 8.: Maske iz Venecije

Izvor: <http://www.carnevale.venezia.it>.

Umjetnici koji su izrađivali maske od kože ili papira, bojili ih rukama te ukrašavali perjem i kamenjem bili su udruženi u cehove, imali su posebne zakone i privilegije, te uživali poseban

⁵⁶ Karneval Venecija. (2015.): op.cit.

status u venecijanskom društvu. Još i danas su maske slične onima iz 19 stoljeća. Promijenili su se materijali i boje, sve je više živih boja, manje je zlata i teškog baršuna.

Sva je raskoš maskiranja počela polako odumirati kad je Napoleon osvojio Veneciju 1797. godine, a potpuno je nestala početkom 20. stoljeća kad je Mussolini zabranio upotrebu maske. Karneval je oživljen 1979. godine, kad je postao jedna od svjetski najpoznatijih ekstravagantnih baroknih zabava. Danas se venecijanski karneval sastoji od raznih maskiranih povorki - ulicama i trgovima pješice, a kanalima u gondolama.⁵⁷

5.2. Sadašnjost karnevala u Veneciji

U vrijeme 1970-ih, talijanska vlada odlučila je vratiti povijesnu i kulturnu baštinu u Veneciju. Cilj je bio pozvati velik broj turista koji bi svakodnevno ostavljali velik novac upoznavajući se i stvarajući intimni kontakt sa gradom kao trajnu povezanost. Također, tražila je da se iskoriste sve mogućnosti i ulože svi naponi za oživljavanje i pokretanje tradicionalnog Venecijanskog karnevala. Danas, oko 30.000 posjetitelja dolazi u Veneciju svaki dan na karneval.

Karneval u Veneciji je pored karnevala u Rio de Janeiru najpoznatiji karneval u svijetu. To nije samo karneval, ujedno je to i jedan od najpoznatijih festivala ulične umjetnosti. Venecijanska maska je posebna, te je tu ljepotu potrebno uloviti. Maske su dio grada i njegovog života stoljećima, te su stoga poznate po cijelom svijetu.

Za vrijeme karnevala ulice Venecije su pune ljudi i maski, a ne može se razlikovati plemstvo od puka. Općenito, kostim se nosio sa plaštem, a maska uvijek dugog nosa. Popularni su bili maskirani parovi, gdje su muškarac i žena potpuno različiti likovi nespojivog karaktera i uloge. Umjetnici i pjevači zabavljaju pjesmama i glazbom iz svojih gitara, a gosti venecijanskog karnevala ispunjaju trgove i ulice Venecije. Tijekom karnevala u Veneciji, sav je fokus na zabavi, na kretanju, na oslobađanju od svakodnevice u uličnoj atmosferi koja se događa samo jednom godišnje, ili za mnoge - samo jednom u životu.

⁵⁷Karneval Venecija. (2015.): op.cit.

Karneval je zamišljen kao općenarodno slavlje, ali i kao izražavanje klasnih razlika između ljudi, a nošenje maski bi skrilo bilo koji oblik identiteta između društvenih klasa. Neki od tadašnjih velikana su iskorištavali karneval za susrete sa osobama suprotnog spola i neopaženo se približavali što se u stvarnom životu nije smjelo.

Tijekom poklada Venecija nudi brojne mogućnosti za trošenje novca, a aktivnosti su kockanje, bordeli, kazališta, kafići, trgovine i restorani. Karneval tradicionalno sve od 18. stoljeća počinje na Piazzzi San Marco. Svake su noći za vrijeme karnevala rasipana čitava bogatstva u državnoj kockarnici Ridotto. Klasični lik karnevala je Kolumbina koja nosi čipku i pregaču ali nema masku.

Od 1979. godine svake su godine kostimi bogatiji, a proslave spontanije. Dobro raspoloženje Venecijanki šokantno je za mnoge strance. Venecijanski dar za intrige dolazi na svoje za vrijeme karnevala, slikoviti festival prethodi korizmenom odricanju. Maske i kostimi imaju ključnu ulogu u tom svijetu anonimnosti; društvene podjele su razriješene, sudionici uživaju u psinama, a sve je dopušteno. Priređuju se raskošni balovi, a onaj glavni, veliki bal koji se svake godine događa u drugoj palači naziva se Duždev bal. Njemu mogu pristupiti samo ljudi s prikladnim baroknim kostimom kakav se ne može kupiti za manje od tisuću eura. Zainteresirani za taj bal moraju znati korake qadrille i drugih stoljećima starih plesova te biti spremni izdvojiti 200 eura za ulaznicu. Venecijanci drže da su ti maskirani balovi samo teške hedonističke perverzije. Pravi Venecijanci rijetko idu na takve balove.⁵⁸

Slika 9.: Karneval u Veneciji

⁵⁸ Karneval Venecija. (2015.): op.cit.

Izvor: Karneval Venecija. (2015).: op.cit.

6. ANALIZA UTJECAJA RAZVOJA KARNEVALA NA RAZVOJ TURIZMA U GRADU RIJEKA

Pored mnogih drugih atributa koje ima turistički proizvod Rijeke, na turističkom tržištu najviše je prepoznat po izuzetno kulturno-povijesnom bogatstvu i tradiciji. Ova prednost u konkurentnosti grada rezultat je činjenice da se u Rijeci nalazi veliki dio blaga i kulturnog bogatstva Hrvatske i da je grad od velikog značaja za svjetsku kulturnu baštinu. Shvaćajući značaj ove prednosti Rijeka organizira većinu svojih manifestacija vezano za ovu oblast, da bi upotpunila i intenzivirala doživljaj koji grad izaziva kod posjetilaca. Kultura je oblast koja u Rijeci pruža nepresušan potencijal za očuvanje postojećih događaja ali i stvaranje novih ili manjih dopunskih događaja koji mogu pratiti već postojeće. Posljednjih godina fokus je stavljen i na kreiranje događaja koji zahvaćaju što veći broj ciljnih grupa, tako da se, recimo vezano za muzička događanja, osim koncerata ozbiljne glazbe, uvode i manifestacije namijenjene mladoj populaciji koja uživa u drugačijoj vrsti glazbe.

6.1. Ciljevi turizma Rijeke i regije

Šire područje grada Rijeke (a posebno Opatija) je tradicionalno turistički orijentirano područje. Rast turističkog prometa posljednjih godina potvrđuje da je Rijeka na putu da turizam postane aktivni generator razvoja gospodarstva. Kako bi se povećale ekonomske koristi od turizma, neophodno je usvojiti i implementirati strategiju turizma usmjerenu na održivi razvoj sa orijentacijom na one oblike turizma koji će stvarati koristi svim sudionicima.

Pravilno pozicioniranje na dinamičnom i konkurentnom turističkom tržištu uvjetovano je praćenjem suvremenih trendova kroz koje se identificiraju kretanja potražnje, nove tržišne prilike, područja mogućih ulaganja i infrastrukturne potrebe. Posljednjih godina na tržištu potražnje raste preferencija turista za specifičnim vrstama turizma. Povijesna baština, predivna priroda i ugodna klima okvir su koji će uz razvoj visokokvalitetnog smještaja, bogate ponude sadržaja i zabave te vrhunske usluge omogućiti Rijeci da bude privlačna za suvremene turiste.⁵⁹

⁵⁹ Magaš, D. (2003.): Menadžment turističke organizacije i destinacije. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment.

Čitavo područje posjeduje iznimno raznolik i očuvan prirodni i kulturni turistički potencijal, što je dragocjena ostavština koju se mora očuvati i zaštititi kako bi u dugom roku pridonosila razvoju turizma. Turizam mora postati jedan od osnovnih pokretača razvoja i u područjima u kojima je do sada bio marginaliziran.

Šire područje odlikuje se povoljnim položajem na krajnjem sjevernom dijelu jadranske obale, pa je veoma važna strateška točka na putu između istočne i zapadne Europe. Rijeka pripada području blage mediteranske klime s relativno toplim zimama, vrućim ljetima i prosječnom godišnjom temperaturom oko 15°C. Do 140 sunčanih dana tijekom godine, malo oborina i visoke temperature morske vode tijekom ljeta, svrstavaju ovo područje među klimatski najpovoljnija.

Promocija Rijeke kao turističkog odredišta visoke kategorije ovisi o ukupnim naporima svih sudionika na razini pojedinih zadataka. Pomaci se ne mogu ostvariti bez partnerskoga pristupa različitim subjektima, koji su na prvi pogled heterogeni. Međutim, adekvatan razvoj prometne infrastrukture, poboljšanje standarda smještajnih objekata i ukupno podizanje razine turističkog proizvoda (izleti, usluga) uz primjerenu komunikaciju između institucionalnih i komercijalnih subjekata nedvojbeno su jamstvo uspjeha.

Za Rijeku, turizam mora postati način života i stoga ukupni razvoj treba biti u funkciji turizma. Vizija kvalitete grada povezana je sa raznovrsnošću sadržaja ponude u čijem koncipiranju moraju aktivno sudjelovati i druge djelatnosti, na način da se svi segmenti poduzetništva usmjere ka ostvarenju visoke razine turističke potrošnje. Samo cjelogodišnja turistička sezona, s visokim stupnjem korištenja raspoloživih hotelskih i komplementarnih smještajnih kapaciteta može biti osnovom za organiziranje kulturnih i zabavnih priredbi i drugih događaja, koji će pravilno koncipirani i ravnomjerno raspoređeni tijekom godine biti osnovom za ostvarenje daleko višeg stupnja potrošnje od sadašnje, na način da gost istovremeno osjeti zadovoljstvo trošenja.

Održivi razvoj turizma imperativ je razvoja ove destinacije, što uključuje sve oblike zaštite mora, obale i zaleđa, ali i usklađivanje razvojnih dokumenata s visokim ekološkim standardima. To npr. obvezuje destinacijski menadžment na dovršenje infrastrukturnih zahvata oko zbrinjavanja otpadnih voda i drugih oblika otpada shodno najsuvremenijim svjetskim tehnološkim rješenjima i standardima, stalnu kontrolu čistoće mora i ostvarivanje

prava na plave zastave na plažama, preferiranje obnovljivih izvora energije (sunce, vjetar, valovi...), uvođenje ekološkog prometa na kopnu i na moru, što je posebno značajno za gradske jezgre, rekreacijske zone i drugo. Osim toga, razvoj zaleđa treba vezati uz tzv. "čiste tehnologije", radi osiguranja roba značajnih za visoku kvalitetu turističke ponude. Poticajnim mjerama stimulirati korištenje poljoprivrednih i stočarskih površina za proizvodnju zdrave hrane, koja postaje sve značajnijim resursom visokokvalitetne turističke ponude, bilo kao integralnog dijela ponude na seoskim domaćinstvima ili u posebno specijaliziranim hotelima i restoranima, koji po takvu tipu ponude postaju prepoznatljivim.

Rijeka bi mogla uz jasno definirane razvojne programe, te uz određivanje zona primjerenih organiziranju određenog tipa turističke ponude razvijati: obiteljski, odmorišni i rekreativni turizam, događajni turizam, poslovni turizam, incentive turizam, SPA i sve oblike well-being turizma, kulturni turizam, turizam zabave, sportsko-rekreacijski turizam, nautički turizam, edukacijski, ekoturizam, etnoturizam, a sve to upotpunjeno vrhunskom gastronomskom ponudom. Ono što se može za Rijeku predstaviti kao konkurentna prednost u odnosu na njoj srodne destinacije, koje imaju iste ili slične mogućnosti ponude je priča o slavnoj prošlosti i nostalgija za nepovratno izgubljenim vremenom, koju treba uvijek i ponovno prodavati u svakom objektu, u svakom događaju i u svakom trenutku. Dakle, ovo je destinacija koju treba nuditi kao priču i posjetitelju omogućiti da tu priču tijekom svog boravka čuje, da uz priču dobije i nezaboravni doživljaj, što je jamstvo njegova povratka.

6.2. Usporedba dvaju karnevala i njihovog utjecaja na turizam

Komparativna analiza u ovom radu urađena je kroz osvrt na ključne točke od kojih zavisi uspješnost javnih događaja kao što su ovakve manifestacije:

1. Karnevalske zabave su najvažnija riječka manifestacija o čemu najbolje govori stalni porast broja učesnika i posjetilaca. Naravno, za dobar rejting zaslužna je i dobra promocija kao i stalna ulaganja u razvoj karnevala kroz obogaćivanje sadržaja i povećanje atraktivnosti. Kao takav, ovaj karneval je dobar primjer kako se događaj sa dalekim korenima može osuvremeniti i kako se može ostvariti sklad starih običaja i modernog vremena.

2. Lokacija Riječkog karnevala je u jednom dijelu fiksna i uglavnom zadovoljavajuća jer se zabave savršeno uklapaju u autentičan ambijent s tim da je u Veneciji, kao daleko većem gradu i centru gradskog turizma Italije, puno bolji turistički servis, odnosno bolje je organiziran transport, smještaj i lokalne turističke agencije.
3. Kada su ljudski resursi u pitanju Rijeka i Venecija su zaista primjer dobrog organizatora jer su uspjeli da osim profesionalnih organizacija i pojedinaca, uključe veliki broj volontera, a na neki način i većinu stanovnika, tako da posjetitelj stječe dojam da čitav grad u danima karnevalskih zabava živi maskiran i veseo baš kao i karneval.
4. Veliki broj organizacija i udruženja koja su za ovu priliku aktivirane i bave se od osmišljavanja, organizacije pa do stalnog traženja novih izvora financiranja također mogu biti primjer drugim karnevalima u Hrvatskoj.
5. Položaj u odnosu na glavna emitivna tržišta za Veneciju je bolji jer ima daleko veći broj destinacija iz kojih dolaze posjetitelji. Osim iz drugih krajeva Italije karneval posjećuju i gosti iz cijele Europe pa i šire. Rijeka bi mogla svoje emitivno tržište proširiti na Sloveniju, Mađarsku, Bosnu i Hercegovinu, gdje nema toliko sličnih manifestacija.
6. Politička podrška, koja se najviše odnosi na postojanje Agencije za razvoj event turizma na državnom i regionalnom nivou, kao što je to slučaj sa Rijekom, znači puno za uspješnost ovakvog događaja.
7. Koliko je zajednica Rijeke spremna prihvatiti i neke od negativnih posljedica karnevala kao što su prometne gužve, nedovoljno parkirnih mjesta, buka i sl. pokazuje dobro raspoloženje i učešće svih subjekata u održavanju zabava.
8. Rijeci je manji nedostatak ono što su Venecijanci savršeno uspjeli i što konstantno razvijaju, a to je: dobra suradnja organizatora događaja i turističke privrede. Ova dva bitna učesnika u događaju ne mogu napredovati bez suradnje i ovakav događaj ne može se kvalitetno ostvariti bez njihovih udruženih napora.
9. Klimatski uslovi i osjetljivost na vremenske prilike kod oba karnevala su identični jer se i održavaju u istom periodu godine.
10. Mogućnost partnerstva radi lakšeg ostvarivanja cilja je ono što je Venecija već odavno počela koristiti polazeći od toga da je prije svega cilj ono što je zajedničko. Ovo je opcija koju Rijeka mora što hitnije početi forsirati.
11. Preduvjet za uspješnost svakog događaja, pa i ovog karnevala, je stalno praćenje potreba posjetilaca i njihovo zadovoljavanje. Riječki karneval iz ovog razloga stalno

širi svoju ponudu različitih vrsta zabava u vrijeme fešti zahvaćajući sve veći broj ciljnih grupa čije potrebe zadovoljava.

12. Novi izvori financiranja najbolje se ističu kroz stalna povezivanja i udruživanja sa vladinim sektorom, privatnim ugostiteljima, kulturnim i sportskim organizacijama, pa i stanovnicima a sve u ostvarivanju zajedničkog cilja: ekonomske koristi i prosperiteta čitavog grada.
13. Opća ekonomska slika Venecije i Italije je nešto bolja od ekonomske slike Rijeke i Hrvatske u smislu ekonomske stabilnosti i standarda stanovnika a emitivne destinacije imaju daleko bolju ekonomsku moć od naših.
14. Stabilnost regije u okviru sigurnosti od terorizma ili epidemija u jednoj i u drugoj regiji su na zadovoljavajućem nivou.

6.3. Swot analiza Riječkog karnevala

Analiza elemenata marketinga može pomoći da se efikasnije planiraju i marketinški osmišljavaju događaji kao turističke atrakcije. Uspješni događaji, za uzvrat pomažu stvaranju socio-ekonomske vitalnosti i ukupnog napretka zajednice. Takva zajednica je privlačnija za život, investiranje ili odmor.⁶⁰

SWOT analiza Riječkog karnevala je bazirana na prijedlogu iz knjige Festival and Special Event Management⁶¹.

Snage/ Slabosti:

1. Rejting u odnosu na postojeće manifestacije: Rijeka ima nekoliko manifestacija po kojima je prepoznatljiva i koje okupljaju veći broj posjetilaca;
2. Lokacija: lokacija je također tradicionalna i u nekim segmentima kao što je karnevalska povorka nema alternativu, ali može se reći da zadovoljava u smislu kvaliteta i kapaciteta. Kada je lokacija u pitanju slabost je stanje lokalnog turističkog servisa, odnosno neadekvatan i loše organiziran transport i angažiranost lokalnih agencija.

⁶⁰ Magaš, D. (2003.): op.cit.

⁶¹ Mc Donnell, J., Allen, W., O Toole, R. (2005.): Festival and Special Event Management. New York: John Wilea & Sons.

3. Ljudski resursi: u Rijeci postoji dugo iskustvo u organiziranju manifestacija ali se sve bazira na improvizaciji i entuzijazmu a manje na sinkroniziranoj i koordiniranoj akciji. Informiranost o ovom događaju je solidna ali ni blizu maksimalnih mogućnosti.
4. Nivo razvoja sektora koji je zadužen za organizaciju događaja: Udruga Riječki karneval je zadužena za ovaj događaj ali se osjeća nedostatak i potreba formiranja event organizacije na nivou grada koja bi donijela nove ideje, nove sadržaje i nove izvore financiranja.
5. Položaj destinacije u odnosu na glavna emitivna tržišta: Rijeka ima dobar položaj u odnosu na emitivna tržišta jer je najveći dio posjetilaca sa udaljenosti 1-2 sata vožnje, ali se za javni prijevoz ne može reći da ima potrebnu kvalitetu i učestalost.
6. Politička podrška: fondovi iz kojih se ova manifestacija financira postoje ali nisu dovoljno veliki da bi pomogli inovacije, veće podizanje kvaliteta ili obogaćivanje sadržaja. Na nacionalnom nivou ne postoji event agencija, samo tim ljudi koji se bavi ovim turizmom, sa težištem na kongresnom turizmu, ali ne i javnim događajima.
7. Nivo podrške zajednice: zajednica pomaže održavanju karnevala i kroz volonterski rad, jer većina stanovnika generacijama učestvuju u pripremama i realizaciji fešte. Ono što se javlja kao problem za lokalnu zajednicu i njeno stanovništvo su negativni efekti prouzrokovani prije svega lošom prometnom infrastrukturom.
8. Odnosi organizatora događaja i turističke privrede: ako se ne može reći da imaju suprotne ciljeve i da ne može svatko pronaći korist od manifestacija, nema dovoljnog jedinstva i suradnje organizatora događaja i turističkih privrednika a naročito ugostiteljskog dijela. Ovo je slabost koju što prije treba transformirati u korist.
9. Mikroklimatski uslovi: period održavanja ovog događaja je donekle fiksni i mora se završiti prije početka katoličkog posta, ali se datum same karnevalske povorke, koja se održava na zadnju nedjelju karnevala mijenja. Ipak je riječ o zimskom periodu, pa ponekad vremenski uslovi nisu najbolji. No nikad još nisu spriječili održavanje karnevala.

Mogućnosti/Rizici:

1. Mogućnost partnerstva radi lakšeg ostvarivanja ciljeva: ne samo da postoji mogućnost već je uočena i neophodnost povezivanja sa kulturnim i sportskim organizacijama, u čijem je domenu većina javnih manifestacija, ali i sa turističkim organizacijama i kompanijama.

2. Vrsta i nivo konkurencije: ova manifestacija nema pravu konkurencije u užom okruženju. Venecija je udaljena od Rijeke i nemaju ni iste posjetitelje. Najveći su konkurenti domaći karnevali i karnevali u Sloveniji.
3. Tržište i njegovi zahtjevi: sadašnji sadržaji karnevalskih priredbi imaju dobru prihvaćenost kod posjetilaca jer zadovoljavaju ukus djece i mlađe populacije, ali i odraslih. Ipak, ne treba zanemariti veliki izbor i mogućnost obogaćivanja sadržaja novim događanjima kao što su recimo koncerti pod maskama, odnosno izvođenje performansi u odjeći srednjevjekovne Rijeke sa plesom i glazbom iz tog vremena i sl.
4. Mogućnost privlačenja novih financijskih sredstava: nove izvore financiranja treba potražiti upravo u novim vidovima povezivanja i suradnje sa organizacijama iz turističke privrede, kulturnim, sportskim i vjerskim organizacijama na lokalnom i nacionalnom nivou.
5. Generalni ekonomski uslovi: ekonomska situacija u zemlji koja je dodatno pogođena i globalnom ekonomskom krizom odražava se na negativan način na standard stanovnika a samim tim i na njihovu potrošačku sposobnost.
6. Drugi faktori: od drugih faktora koji se obično odnose na sigurnosne i zdravstvene probleme ova sredina kao vjekovno multietnička i multikonfesionalna poznata je po velikoj tolerantnosti i nikada nije imala problema sa terorizmom, političkim ekscesima i sličnim pojavama.

7. ZAKLJUČAK

Event turizam je jedan od najmlađih segmenata turizma čiji se nagli razvoj vezuje za početak njegove agresivnije komercijalizacije posljednjih desetljeća dvadesetog stoljeća, kada su događaji uočeni kao poželjan proizvod zbog svoje nesporne mogućnosti da donesu ekonomsku korist kroz promociju turizma, povećanu potrošnju posjetilaca i nove poslovne mogućnosti. Kao fenomen, event turizam je prepoznat kao jedna od najutjecajnijih pojava kada se radi o formiranju imidža, kreiranju profila destinacije i njenom pozicioniranju na turističkom tržištu. Studije mnogih autora, koji su se bavili proučavanjem event turizma pokazale su da su centralni faktori od kojih zavisi uspješna integracija pojedinačnih događaja u opći brend destinacije: diferencijacija događaja, tradicija koja se za njih vezuje, zajedničko planiranje ključnih učesnika i medijska podrška. Sa aspekta turizma bitna karakteristika događaja je privlačenje velike medijske pažnje koja otvara mogućnost da se širem auditoriju otkrije mnogo više osobnosti grada u kojem se događaj zbiva i samim tim rezultira dugoročnim unapređenjem turističkog imidža i posjećenosti destinacije. Događaji ne samo da privlače turiste i utječu na produženje njihovog boravka u destinaciji, oni pružaju mogućnost da se izgubi sezonski karakter turizma. Maksimalan pozitivan utjecaj koji događaj može imati na pozicioniranje destinacije na tržištu, ostvaruje se osmišljavanjem događaja koji odražavaju autentičnost i unikatne karakteristike određene zajednice.

Tradicionalno, zajednice su oduvijek organizirale manifestacije radi njihovih socijalnih, kulturnih ili sportskih beneficija i vrijednosti. Rijeka odlikuju se bogatstvom manifestacija koje predstavljaju nepresušni izvor i ogroman potencijal za razvoj event turizma. Riječke manifestacije čine okosnicu njegovog turističkog proizvoda i zadiru u sve sfere čovjekovog interesiranja, od kulture i zabave do sporta i religije. Dugogodišnja tradicija, pogotovo kada se govori o manifestacijama čiji su korijeni još iz doba vladavine Mletačke republike, kao što su karnevali i maskenbali, daje izuzetno pozitivan utjecaj na organizaciju i realizaciju događaja koji posjetiocima pružaju nezaboravan doživljaj duha Mediterana i kulture njegovog naroda. Kako je većina zbivanja locirana u samom starom gradu jedinstven ambijent srednjevjekovnih uličica i trgova pojačava i upotpunjuje opću impresiju turista, koji ovaj grad doživljavaju kao hrvatsku riznicu povijesti i kulture.

Dosadašnje iskustvo je pokazalo da su događaji jedan od najboljih načina valorizacije ovakvog bogatstva grada ujedno predstavljajući i bitnu karakteristiku koja Rijeku čini

posebnim i prepoznatljivim na turističkom tržištu. Da bi se omogućio daljnji, kvalitetan razvoj event turizma u jedan od preduvjeta je da riječka turistička industrija koristi suvremena saznanja iz ove oblasti ali i prepozna neophodnost vlastitog ulaganja u istraživanje i konstantno ispitivanje tržišta kako bi na vrijeme prepoznala i adekvatno reagirala na promjene u potrebama turista, u cilju njihovog privlačenja i zadržavanja.

Prikazujući i analizirajući bogatstvo i potencijal karnevalskih manifestacija u Rijeci, pogotovo u odnosu na druge hrvatske destinacije, u ovom radu je dokazan ogroman značaj koji ovaj segment turizma ima u ukupnom razvoju turizma u ovoj destinaciji.

Kroz komparativnu analizu sa karnevalom u Veneciji kao suštinski sličnom, ali bolje organiziranom manifestacijom i prijedlogom smjernica danih na osnovu suvremenih saznanja iz ove oblasti u radu je dokazano je da se potencijal može efikasnije valorizirati i na taj način doprinijeti boljem pozicioniranju Rijeke na turističkom tržištu. Jedan od osnovnih preduvjeta i baza za dalji razvoj ovog segmenta turizma mora biti stvaranje lokalne strategije razvoja event turizma, kao dijela opće strategije dugoročnog razvoja turizma, bazirane na dugom iskustvu, mentalitetu stanovnika, najsuvremenijim saznanjima iz ove oblasti i sinergiji svih aktera u turističkog privredi.

Aktualna financijska situacija je u ovom trenutku limitirajući faktor jer je turizam jedna od oblasti pod najvećim udarom globalne ekonomske krize, ali će utjecaj biti po svojoj prilici sveden samo na dinamiku razvoja ne dovodeći u pitanje postojanje razvoja ove vrste turizma. U ovakvim kriznim vremenima upravo event turizam može biti stimulacija i može dovesti do financijskih sredstava koja će omogućiti zajednici da zaštiti ono što je stvorila, da sačuva prirodno okruženje, lokalnu kulturu i različitost. Kultura – tradicija – zabava se čini kao dobitna kombinacija i dobar motiv turizma Rijeke.

8. LITERATURA I IZVORI

1. BELAJ, V. (1998). Hod kroz godinu: mitska pozadin hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja. Zagreb: Golden marketing.
2. DMITROVIĆ, S. (2012). Mala povijest velikog karnevala. Riječki karneval. Rijeka: Gorin.
3. GOLDBLATT, J. (2005). Special Events - Events leadership for a New World. The Willey Event Management Series.
4. HRVATSKI KARNEVALIST. (2011). Godišnjak Hrvatske udruge karnevalista. Senj: Hrvatska udruga karnevalista.
5. KURET, N. (1984). K fenomenologiji maske: nekaj vidikov. U: Matičević, M. et al.: Traditiones št. 2. Ljubljana: Institut za slovensko narodopisje SAZU, str. 97. –120.
6. LOZICA, I. (1997). Hrvatski karnevali. Zagreb: Golden marketing.
7. LOZICA, I. (2007). Carnival: a short history of carnival customs and their social function. Narodna umjetnost, br. 44/1, str. 71. – 92.
8. LOZICA, I. (2006). Pust. Kratka povijest i društvena uloga pokladnih običaja. Mošćenički zbornik 3, str. 109.- 128.
9. MAGAŠ, D. (2003). Menadžment turističke organizacije i destinacije. Opatija: Fakultet za turistički i hotelski menadžment.
10. MC DONNELL, J., ALLEN, W., O TOOLE, R. (2005). Festival and Special Event Management. New York: John Wilea & Sons.
11. MUGNAINI, F. (1997). Karneval bez korizme, tradicija bez prošlosti. Narodna umjetnost, br. 34/2, str. 167. – 181.
12. SIMONIČ, P. (2007). Utilisation of Carnival: Case of nort-eastern Slovenia. U: Antonijević, D.: Issues in ethnology and antropology. Beograd: Editorial board of IEA, str. 147.-154.
13. SUPEK-ZUPAN, O.; LOZICA, I. (1987). Tradicija i novi društveni smisao: Pust 1984. Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije. Ljubljana: Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva br. 15, str. 144.-165.
14. ŠKRBIĆ, ALEMPIJEVIĆ, N. (2006). Tko uopće želi biti Karnavol? Stud.ethnol. Croat, br. 18, str. 185. – 229.
15. ZEBEC, T. (1991). Plesni događaji u mesopusnim običajima Punta. Etnol.trib., br. 14, str. 169. – 184.

Internet:

16. FECC. (2015). Online: [<http://www.carnivalcities.com/>]. Datum pristupa: 20.4.2015.
17. KARNEVAL RIJEKA. (2015). Online: [<http://www.rjecki-karneval.hr/>]. Datum pristupa: 20.4.2015.
18. KARNEVAL VENECIJA. (2015). Online: [<http://www.carnevale.venezia.it>]. Datum pristupa: 20.4.2015.
19. KURENTOVANJE. Međunarodni karnevalski festival Ptuj, Slovenija. (2015). Online: [<http://www.kurentovanje.net/>]. Datum pristupa: 20.4.2015.
20. Internet izvor. Online: [http://www.akg-images.co.uk/_customer/london/gallery/archaeology/prehistory.html]. Datum pristupa: 20.4.2015.
21. Internet izvor. Online: [<http://forum.krstarica.com/showthread.php/479110-Margumski-natpis/page3>]. Datum pristupa: 20.4.2015.
22. Internet izvor. Online: [<http://www.blog.hr/print/?id=1620678956>]. Datum pristupa: 20.4.2015.

POPIS SLIKA

Slika 1.: Čarobnjak – lik prvog maskiranca	8
Slika 2.: Keltska pogrebna maska	9
Slika 3.: Venecijanske maske	10
Slika 4.: Logo organizacije FECC.....	12
Slika 5.: Hrvatski karnevalski gradovi	22
Slika 6.: Nekoliko karnevalskih likova iz različitih hrvatskih gradova	26
Slika 7.: Živopisno karnevalsko događanje u Rijeci	33
Slika 8.: Maske iz Venecije.....	37
Slika 9.: Karneval u Veneciji	39

SAŽETAK

Veljača je vrijeme poklada ili maskenbala, mesopusta, fašnika, kako se ponegdje kod nas još naziva. U ovo vrijeme mogu na površinu doći najluđe maštarije ljudskog uma. Počeci karnevalskih običaja datiraju još iz poganskih vremena kada su na taj način, ljudi pod maskama i uz mnogo vike, zvonjave, šuškanja i galame, tjerali zle sile. Karnevalski običaji slični suvremenima svoje korijene imaju u kršćanstvu. Karneval kakvim ga danas znamo, nastao je u srednjem vijeku.

Poznati tradicionalni karnevali se slave posvuda po Hrvatskoj, a u svemu nekako iz prosjeka viri Riječki karneval. Rijeka svoj karneval slavi već od 16. stoljeća. Riječko fašničko ludilo započinje već mjeseca siječnja, podizanjem karnevalske zastave. Riječki karneval dio je kulturne povijesti Hrvatske. Karnevalski običaji grada Rijeke baština su europskoga građanskog karnevala i jedan od važnijih turističkih potencijala grada Rijeke.

Nedaleko od Rijeke, u Italiji, postoji još jedan poznati karneval. Karneval u Veneciji vjerojatno je jedan od najpoznatijih svjetskih karnevala. Venecija je pored Ria de Janeira grad sa najpoznatijim karnevalom. Posjet venecijanskog karnevala poseban je događaj, svakako vrijedan oglada. Karneval u Veneciji je uz to i najveći konkurent riječkom karnevalu.

ABSTRACT

February is carnival time or masquerades, carnival, carnival, as in some places in our country still called. At this time I can come to the surface of the wildest fantasies of the human mind. The beginnings of carnival traditions date back to pagan times when they are on the way, people masked and with a lot of shouting, ringing, rumors and noise, forcing evil forces. Carnival traditions similar to modern ones have their roots in Christianity. Carnival we know it today, originated in the middle Ages.

The famous traditional carnivals are celebrated all over Croatia, and in all kind of average resources Rijeka Carnival. Rijeka Carnival celebrates its already since the 16th century. Rijeka carnival madness begins in the month of January, the Carnival flag. Rijeka Carnival is part of the cultural history of the Croatian. Carnival is one of the major tourist potentials of Rijeka.

Not far from the river, in Italy, there is another famous Carnival. The Carnival of Venice is probably one of the world's most famous carnivals. Venice is next to Rio de Janeiro city with the most famous carnival. Visiting Venice Carnival is a special event, definitely worth a visit. The Carnival of Venice is also the biggest rival to the Rijeka Carnival.